

Liisa Sorvoja

**MAAHANMUUTTAJANAISTEN
OSAAMISPROFIILIT
MASTO-HANKKEESSA**

Opinnäytetyö
Sosionomi

2018

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä/Tekijät	Tutkinto	Aika
Liisa Sorvoja	Sosionomi (AMK)	Syyskuu 2018
Opinnäytetyön nimi		51 sivua
Maahanmuuttajanaisten osaamisprofiilit Masto-hankkeessa		
Toimeksiantaja		
Masto / Xamk Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu		
Ohjaaja		
Harri Mäkinen		
Tiivistelmä		
<p>Opinnäytetyön tehtävänä oli muodostaa Masto-hankkeessa haastatelluista maahanmuuttajanaisista osaamisprofiilit. Osaamisprofiilien kautta haluttiin tuoda esiin syvempää asiakasymmärtämystä maahanmuuttajanaisista sekä kartoittaa niitä keinoja, mitä he itse kokivat tarvitsevansa työllistyäkseen.</p> <p>Yleisesti maahanmuuttajanaisten työllistyminen Suomessa koetaan haasteelliseksi. Masto-hanke on Euroopan Sosiaalirahaston (ESR) rahoittama hanke (2016-2017), jonka tarkoituksena on tukea maahanmuuttajanaisten koulutusta, pääsyä Suomen työmarkkinoille sekä vahvistaa osallisuutta yhteiskunnassa.</p> <p>Masto-hankkeen toimesta maahanmuuttajanaisia kokoontui Unelmapajoihin kevään ja syksyn 2016 aikana. Unelmapajoissa jokainen maahanmuuttajanaisten kokosi itsestään Unelmakartan, jonka kautta he kertoivat itsestään, osaamisestaan ja haaveistaan. Haastattelut kirjattiin haastattelutilanteissa. Syntyi idea, että palvelumuotoilua hyödyntäen naisten osamista voitaisiin tehdä näkyvämmäksi ja helpommin ymmärrettäväksi: muodostaa maahanmuuttajanaisista osaamisprofiileja.</p> <p>Opinnäytetyössä otannaksi muodostui 55 maahanmuuttajanaista, 14:stä eri maasta. Iältään naiset olivat 26—64-vuotiaita. Materiaali käsiteltiin teemoittelun avulla. Haastattelumateriaalista hahmottui selvästi eri joukkoja. Otannasta muodostui yhteensä kuusi osaamisprofiilia: etenijät, itsensä kehittäjät, perhekeskeiset, kokeilijat, kädentaitajat ja kouluttajat. Profiileista muodostettiin palvelumuotoilun avulla kuvitteellinen hahmo, hahmolle visuaalinen ilme sekä tämän ympärille tarina. Osaamisprofiilien toimivuutta testattiin kahdella Osaamistorilla syksyllä 2017. Näissä tapahtumissa otannaksi muodostui 18 naista. Nämä haastattelut vahvistivat osaamisprofiilien toimivuutta.</p> <p>Opinnäyte antaa kuvaa siitä, millaisia maahanmuuttajanaisia on Kymenlaakson alueella. Maahanmuuttajanaisia ei ole aiemmin tutkittu tällä tavalla: heidän osaamisensa kautta. Osaamisprofiilit tiivistävät tietoa siitä, millaista osaamista maahanmuuttajanaiset omaavat sekä millaisia välineitä tai palveluita he kokevat tarvitsevansa päästäkseen Suomen työmarkkinoille tai koulutukseen. Opinnäytetyön profiileja voidaan hyödyntää mm. palveluita, koulutuksia tai kotoutumissuunnitelmaa suunniteltaessa. Palvelumuotoilu sopi hyvin tutki- mustavaksi, vaikka sitä on sosiaalialalla hyödynnetty vähän.</p>		
Asiasanat		
maahanmuuttajanaiset, palvelumuotoilu, osaamisprofiilit		

Author (authors)	Degree	Time
Liisa Sorvoja	Bachelor of Social Services	September 2018
Thesis title		51 pages
The skill profiles of the immigrant women in the Masto-project		
Commissioned by		
Masto / Xamk		
Supervisor		
Harri Mäkinen		
Abstract		
<p>The aim of this thesis was to create skill profiles of the female immigrants. In generally the employment of immigrant women in Finland seems to be challenging. The objective was to increase customer understanding about female immigrants. The thesis was made as a part of the Masto-project. The purpose of the Masto-project was to enhance immigrants' involvement and possibilities in the labor market. The study specifies who are female immigrants in Kymenlaakso area and analyses the range of skills that they have.</p> <p>The study was conducted in the spring and autumn 2016 by interviewing 55 immigrant women (from 14 different nationalities) in the Dream workshops. In the workshops women were interviewed about their backroud: occupation, studies, skills and their dreams. The study was executed as a development project using the methods of service design. From the collected data, similarities were found. The material was thematically analysed. Six different profiles were created: forward movers, lifelong learners, family oriented, artisans and students. Using the service design methods all the profiles were visualized by creating an imaginary profile and a story.</p> <p>The sampling of the study show the diversity of skills that female immigrants have. Immigrant females have not been studied from this perspective before. Service design as a research method is rarely used in social services. The profiles can be utilized when planning education, services and integration planning for immigrant women.</p>		
Keywords		
female immigrants, service design, skill profiles		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TYÖN TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	7
2.1	Maahanmuutto.....	7
2.1.1	Lainsäädäntö ja kotoutuminen.....	8
2.2	Masto-hanke.....	9
2.2.1	Maahanmuuttajanaiset Suomessa ja heidän työllistyminen.....	11
2.3	Palvelumuotoilu.....	13
2.3.1	Maahanmuuttajien osaamisen tunnistaminen.....	15
2.3.2	Tulevaisuuden muistelu.....	17
3	KEHITTÄMISTYÖN TAUSTA JA TARKOITUS.....	18
3.1	Aineistonkeruumenetelmä.....	20
3.2	Aineiston analyysi.....	21
4	MAAHANMUUTTAJANAISTEN OSAAMISPROFIILIT.....	25
4.1	Kokemuksia profiileista.....	35
4.2	Profiilien muodostamisen analyysiä.....	37
4.3	Johtopäätökset.....	41
5	POHDINTA.....	44
	LÄHTEET.....	47
	KUVALUETTELO	

1 JOHDANTO

Maahanmuuttoon liittyvät asiat ovat olleet hyvin ajankohtaisia viime vuosina. Suomessa tehtyjen tutkimuksien mukaan varsinkin maahanmuuttajanaisten työllistyminen on hankalaa. Useat maahanmuuttajanaiset eivät ehdi/pääse osallistumaan tarpeeksi koulutukseen kotoutumisaikana. Kotoutumisajan jälkeen palveluita on hankalammin saatavilla. Maahanmuuttajanaisista saakin usein kuvan suurena avuntarvitsijajoukkona, vaikka näissä naisissa piilee suuri hyödyntämätön osaamispotentiali.

Väestö ikääntyy Suomessa: yhteiskuntamme tarvitsee työvoimaa lähivuosina. Maahanmuuttajanaisten osaamisen hyödyntäminen olisi ensisijaisen tärkeää, sillä mm. työelämään kiinnittymisellä on selvä yhteys kotoutumiseen sekä osallisuuteen yhteiskunnassa. Yksilönäkökulmasta ajatellen naisten oma asema ja arjenhallintataidot paranevat sekä tapahtuu voimaantumista. Naisten koulutuksella on myös selvät ylisukupolviset vaikutukset.

Opinnäytetyöni tehtävänä oli muodostaa Masto-projektiin osallistuneista maahanmuuttajanaisista osaamisprofiilit. Masto-projektin tehtävänä on ollut tukea maahanmuuttajanaisten työllistymistä, kartoittaa, mitä osaamista maahanmuuttajanaisilla on ja mitä tukea he tarvitsevat työllistyäkseen Suomen työmarkkinoille. Maahanmuuttajien osaamisen hyödyntämisestä puhutaan, mutta kartoittamisen keinot tuntuvat olevan vähäiset. Masto-hankkeessa lähdettiin miettimään asiaa tunnistamisen näkökulmasta: mitä maahanmuuttajanaisten osaaminen ylipäätään on?

Idea osaamisprofiileista syntyi hankkeen Unelmapajoissa, joissa maahanmuuttajanaisia haastateltiin ja naiset muodostivat itsestään unelmakartan. Haastatteluissa kerätystä materiaalista havaittiin, että maahanmuuttajanaisista muotoutui selvästi erilaisia ryhmiä. Palvelumuotoilua hyödyntäen voitaisiin näistä ryhmistä muodostaa osaamisprofiileja. Työni tilaajana on Xamk, Kaakois-Suomen ammattikorkeakoulu.

Aihe vaikutti mielenkiintoiselta ja haastavalta. Itselläni ei ollut mitään aiempaa kokemusta maahanmuuttajatyöstä tai palvelumuotoilusta. Itse äitinä minua

kiinnostivat maahanmuuttajanaiset ja -äidit. Ajattelin myös, että voisin hyödyntää omaa ulkomaan opiskelu- ja työkokemustani.

Tulin projektiin mukaan, kun Masto-hanke oli jo käynnissä. Osallistuin itse kolmeen Unelmapajaan ja yhteen Urapajaan Haminassa, Kotkassa ja Kouvolassa. Koska materiaalia oli jo kerättyä, jäi minun tehtäväkseni jäsenellä materiaali ja muodostaa profiilit. Haastattelut suoritettiin Unelmapajoissa keväällä ja syksyllä 2016. Haastattelut tehtiin ryhmähaastatteluina, missä naiset kertoivat omasta osaamisestaan ja haaveistaan kokoamiensa unelmakarttojen avulla. Haastatteluja ei nauhoitettu tai videoitu, vaan kirjuri kirjasi ylös olennaisimmat asiat kertomuksista, mitkä myöhemmin koottiin Word-tiedostoon.

Opinnäytetyöni otannaksi muodostui 55:n maahanmuuttajanaisten haastattelut. Kevään ja syksyn 2017 aikana muodostin ja piirsin osaamisprofiilit. Osaamisprofiileiksi muodostui kuusi erilaista fiktiivistä hahmoa. Näitä profiileja esittelin ja keräsin palautetta vielä kahdella Osaamistorilla syksyn 2017 aikana. Osaamistoreilla tapasin 18 maahanmuuttajanaista.

Opinnäytetyöni tavoitteena on osaamisprofiilien kautta tehdä maahanmuuttajanaisten osaamista näkyvämmäksi ja helpommin ymmärrettäväksi. Osaamisprofiilit ovat eräänlainen yksinkertaistettu heijaste koko otannasta, mutta niiden kautta tulee esiin maahanmuuttajanaisten laaja osaamisen kirjo. Työni on ainutlaatuinen monella tapaa: palvelumuotoilu on sosiaalialalla hyödynnetty verrattain vähän, maahanmuuttajanaisten ei ole tehty tämänkaltaista kehittämistyötä lainkaan, eikä muodostettu osaamisprofiileja.

Opinnäytetyössäni lähdän liikkeelle esitellen työn teoreettisen viitekehyksen, johon kuuluvat maahanmuuttajanaiset, maahanmuuttoa säätelevä lainsäädäntö, Masto-hanke sekä palvelumuotoilu. Siirryn esittelemään kehittämistyön lähtökohtia, aineistonkeruumenetelmää sekä aineistoanalyysiä, miten kerätyistä materiaalista alkoi hahmottua eri profiileja. Neljännessä luvussa kerron kehittämistyön tuloksista: valmiista profiileista sekä niiden testauksesta Osaamistoreilla.

2 TYÖN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Opinnäytetyöni peruspilarit ovat maahanmuuttajanaiset sekä palvelumuotoilu. Teoreettisessa viitekehyksessä avaan tarkemmin maahanmuuttoa, maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvää lainsäädäntöä, maahanmuuttajanaisia Suomessa sekä heidän työmarkkinatilannettaan sekä palvelumuotoilua.

Yleisesti maahanmuuttajista ja heidän kotoutumisestaan Suomeen löytyy verrattain hyvin tutkimustietoa. Sen sijaan maahanmuuttajanaisista ja yleisesti maahanmuuttajien työurista, opintopoluista tai osaamisesta tutkimuksia on hyvin vähän. Suurin osa saatavilla olevista maahanmuuttoon liittyvistä tutkimuksista olivat yli kymmenen vuotta vanhoja. Olen pyrkinyt hyödyntämään opinnäytetyössäni mahdollisimman uusia tutkimuksia, uutta kirjallisuutta sekä näkökulmia, sillä maahanmuutto on Suomessa muuttanut. Sosiaalialalle uutena palveluiden kehittämisen työkaluna on rantautunut palvelumuotoilu.

2.1 Maahanmuutto

Suomeen maahanmuutto käynnistyi laajemmin 1990-luvun alussa. Vuonna 2016 Suomen väestöstä ulkomaan kansalaisia oli noin 244 000 henkeä, kun taas ulkomaalaistaustaisia (henkilön vanhemmat syntyneet ulkomailla) 340 000 henkeä. Aiemmin tarkastelussa ovat olleet ainoastaan ulkomaan kansalaiset, koska maahanmuuttajia on ollut Suomessa suhteellisen vähän. (Stat 2015; Helminen 2017.) Moni maahanmuuttaja asuu kuitenkin vuosia Suomessa ennen Suomen kansalaisuuden saamista, siksi ulkomaan kansalaisten määrä ei ole enää hyvä indikaattori ulkomaalaisten todelliselle määrälle. (Helminen 2017.) Vuonna 2015 Suomeen saapui suuri määrä pakolaisia ja turvapaikanhakijoita. Maahanmuuttoon saattaa siis liittyä yllätyksellisyyttä, mitä on hankala ennakoida.

Suurimmat ulkomaalaisryhmät ovat: virolaiset (21 %), venäläiset (12,7 %), irakilaiset (4 %), kiinalaiset (3,5 %) ja ruotsalaiset (3,3 %) (Stat 2017). Kymenlaaksossa ulkomaalaisten osuus on 5,7 % (Stat 2016). Maahanmuuton syitä voi olla monia: työ, opiskelu, perhe, rakkaus, pakolaisuus ym. Sutelan ja Larjan (2015) mukaan yli puolet, 54 %, Suomeen muuttaneista maahanmuuttajista on muuttanut perhesyistä. Suomeen muuttaneista noin 70 % on alle 35-

vuotiaita, joten edellytykset työllistymiseen Suomessa ovat hyvät. (Busk, Jauhiainen, Kekäläinen, Nivalainen & Tähtinen 2016, 15.)

2.1.1 Lainsäädäntö ja kotoutuminen

Maahanmuutto on valtion rajoittamaa ja hallinnoimaa toimintaa. Suomessa maahanmuuton päälinjaukset on määritelty ulkomaalaislaissa (301/2004) sekä laissa kansainvälistä suojelua hakevien vastaanotossa (746/2011). Lisäksi viranomaistoimintaa säätelee yhdenvertaisuuslaki (21/2004). Julkisen puolen asiakastyössä ja palveluiden tarjonnassa työntekijöillä on virkansa puolesta velvoite edistää yhdenvertaisuutta. Kukaan ei saa jäädä epäedulliseen asemaan taustansa takia.

Kotouttamista säätelee laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010). Laki määrittelee ne toimenpiteet, joilla viranomaisten tulee edistää maahan tulijoiden kotoutumista Suomeen. Lain mukaan jokainen maahanmuuttaja on oikeutettu alkukartoitukseen kunnan (sosiaalitoimiston) tai TE-toimiston toimesta. Alkukartoituksen pohjalta tehdään kotoutumissuunnitelma eli siihen kirjataan koulutus tai muu tuki, mitä maahan muuttanut tarvitsee työllistyäkseen ja osallistuakseen yhteiskuntaan. Kotoutumissuunnitelman mukainen toiminta voi kestää kolme vuotta ensimmäisen kotoutumissuunnitelman allekirjoittamisesta, enimmillään viisi vuotta. (§12, 1386/2010.)

Kotouttamisella tarkoitetaan viranomaistoimia, jotka liittyvät terveyteen, hyvinvointiin, koulutukseen ja työllistymiseen. Kotoutumisen tavoitteena on saada maahanmuuttaja integroitumaan yhteiskuntaan, antaa tarvittavat tiedot ja taidot toimia sen täysivaltaisena jäsenenä. Kotoutumispalveluiden ulkopuolelle jäävät helposti maahanmuuttajat, jotka muuttavat maahan työn, avioliiton tai perheen takia. (Thl 2017.)

Onnistuneen kotoutumisen mittareina pidetään usein työllistymistä ja riittävää kielitaitoa. Koska suuri osa kotouttamistoimista on TE-toimiston vastuulla, on ymmärrettävää, että nämä asiat nousevat keskeisiksi, kun kotouttamistoimia arvioidaan. (Rasilainen 2016, 22.) Hyvää kotoutumista edistäviä tekijöitä ovat mm. hyvä terveys (kriisiapu ja sairauksien hoito) sekä perhe-elämän mahdol-

listuminen. Mielenkiintoinen ja tärkeä näkökulma kotoutumiseen on sosiaalisten verkostojen merkitys kotoutumisessa sekä yhteisöön kuulumisen ns. aktiivinen kansalaisuus. Maahanmuuttaja voi toimia ja vaikuttaa esimerkiksi yhteisöissä sekä järjestöissä ja ottaa tätä kautta osaa yhteisiin asioihin ja kantaa vastuuta asioiden hoitamisesta. (Rasilainen 2016, 23—25.) Mäkisalo-Roppo- sen (2012, 22) mukaan kotoutuminen on kahdensuuntainen prosessi: se edellyttää sitoutumista niin maahanmuuttajilta itseltään kuin yhteiskunnalta. Kotoutumista voidaan tarkastella yksilön, perheen, yhteisön tai yhteiskunnan tasolla. Yhteiskunnan vastaanottava asenneilmapiiri tukee hyvää kotoutumista. (Mäkisalo-Ropponen 2012, 22.)

2.2 Masto-hanke

Masto-hanke on Euroopan unionin sosiaalirahaston rahoittama hanke, hanke toteutetaan yhteistyössä Saimaan ammattikorkeakoulun, Kymenlaakson ammattikorkeakoulun ja Wirma Lappeenranta Oy:n kanssa. Masto on Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson alueilla 1.1.2016—31.12.2017 toimiva hanke.

Masto-hankkeen tavoitteena on edistää maahanmuuttajanaisten suomalaisille työmarkkinoille pääsyä. Hankkeessa pyritään valmentamisen, eräänlaisen yksilöohjauksen, avulla ohjaamaan maahanmuuttajanaisia suomalaisiin työtapoihin ja yrittäjyyteen.

Kuva 1. Masto-hankkeen eri toimintamuodot (Masto-hanke 2015)

Hankkeen lähtökohta oli erilainen kuin useimmissa hankkeissa. Ajatuksena oli kuunnella, mitä maahanmuuttajanaiset itse kokivat tarvitsevansa työllistyäkseen eli mitä osaamista heiltä löytyi, kuinka sitä voitaisiin tukea, täydentää ja hyödyntää. Tarkoituksena oli kerätä asiakasymmärtämystä. Toiveiden pohjalta muodostettiin erilaisia polkuja. Ideoina olivat mm. tuettu yrittäjäpolku, osaamistorit, yrittäjyysneuvonta, suomen kielen kummi, täydennyskoulutus ym. Hankkeessa kehityskohteina oli myös luoda tehokkaampia palveluprosesseja maahanmuuttajanaيسille ja vahvistaa eri toimijoiden välistä yhteistyötä.

Masto-hankkeen eri toimintamuodoissa kartoitettiin maahanmuuttajanaisten osaamista. Esimerkiksi Unelmapajoissa tapahtui lähtötilannekartoitus, Urapajoissa autettiin mm. cv:n muodostamisessa sekä itsensä markkinoimisessa, Osaamistoreilla oli mahdollisuus tavata eri toimijoiden edustajia ja saada lisätietoa erilaisista palveluista/työllistymismahdollisuuksista sekä yrittäjyysneuvontaa.

2.2.1 Maahanmuuttajanaiset Suomessa ja heidän työllistyminen

Suomalaisessa kulttuurissa naisen normaalius perustuu kokopäivätyön ja perheen arjen yhdistämiseen. Suomalainen yhteiskunta on hyvin palkkasidonnainen ja yksilökeskeinen. Yksilön asema määrittyy pitkälti työmarkkina-aseman mukaan, ei omaisuuden, suvun tai lapsien määrän mukaan. (Forsander 2006, 316.)

Valtion kotouttamisohjelmassa 2016–2019 (20) todetaan, että maahanmuuttajien työttömyysaste on 2,5-kertainen kantaväestöön verrattuna. Yleisesti työllistymisen esteiksi nousevat pitkät odotusajat kotouttamistoimissa, katkonaiset palvelupolut, suomen/ruotsin kielen taito, verkostojen puute ja työnantajien ja yhteiskunnan asenteet. Ulkomaista syntyperää olevien työ- ja hyvinvointitutkimuksen (UTH vuodelta 2014) mukaan maahanmuuttajamiehet työllistyvät maahanmuuttajanaisia paremmin, miehet 71,2 %, naiset 56,1 %. (Larja & Sutela 2015). EU-maihin verrattuna ulkomaalaistaustaisten naisten työllisyysaste ei ole keskiarvoa alempi, tilastollisesti se näyttää matalana, koska naisten työllisyysaste Suomessa on muuten hyvin korkea (Tammi 2017).

Maahanmuuttajien lähtömailla ja taustatekijöillä on merkittävä rooli työllistymisen kannalta. Parhaimmat mahdollisuudet työllistymiseen olivat korkeasti koulutetuilla tai Virosta, Länsi- ja Etelä-Euroopasta muuttaneilla maahanmuuttajilla. Huonoimmin työllistyviä olivat alemmin koulutetut, Lähi-idästä tai Somaliasta muuttaneet. (Busk, Jauhiainen, Kekäläinen, Nivalainen & Tähtinen 2016, 58–59.) Lähtömaan lisäksi muita työllistymiseen vaikuttavia tekijöitä ovat ikä maahan saapuessa, koulutustaso, äidinkieli, työmarkkinoiden yleinen rakenne ja tila, maassa vietetty aika mm. (Busk ym. 2016, 16).

UTH:n tutkimusten mukaan maahanmuuttajanaiset perheellistyvät suomalaisiin naisiin verrattuna aiemmin. Ero työssäkävien 25–29-vuotiaiden ulkomalais- ja suomalaistaustaisten naisten välillä on yli 20 % (51 % vs. 74 %). (Larja & Sutela 2015.) Perhesyyt olivat suurin, 72 %, maahanmuuton syy. Matala koulutus ja työkokemuksen puute vaikeuttavat työmarkkinoille pääsyä. Tutkimuksen mukaan kolmannes oli vailla aiempaa työkokemusta, kolmanneksella oli koulutustasoa ainoastaan perusopetuksen verran. Perheen perustamisen

jälkeen työllisyysaste nousee ja on 45–49-vuotiaiden joukossa 66 %. (Larja & Sutela 2015.)

Työn hakua vaikeuttavista tekijöistä suurin on kielitaidon puute 46 %, muina syinä olivat opiskelu tai lastenhoito. Lastenhoito oli suomalaisilla naisilla kuitenkin yleisempi esteellinen syy kuin ulkomaalaistaustaisilla. (Larja & Sutela 2015.) Myös Tuula Jorosen (2007, 292–307) mukaan naisten työllistymisen taustatekijöitä Suomessa ovat mm. koulutuserot, asuinpaikka, oma aktiivisuus, työelämän sukupuolittuneet rakenteet sekä perhe ja lapset. Esimerkiksi afrikkalaisnaisilla ei ole Suomessa ns. laajennettua perhettä, jossa läheiset hoitavat lapsia äidin töissä ollessa.

”Tällä hetkellä kotona lapsia hoitavien vanhempien kotoutumissuunnitelmia ei juurikaan laadita. Kotona lapsia hoitavien vanhempien kieli- ja yhteiskuntakoulutusta on järjestetty ja kehitetty viime vuosina lähinnä erilaisten hankkeiden puitteissa. Yhtenäistä valtakunnallista rakennetta tai rahoitusta ei kotona lapsia hoitavien vanhempien koulutukselle ole.” (Hallituksen esitys laiksi kotoutumisen edistämisestä 2017, 12.) Maahanmuuttajanaisten ja -miesten erot ovat työllistymisessä merkittäviä, mutta tasaantuvat maassaoloajan myötä. Alkuvaiheen hitaampaa naisten työllistymistä selittää usein lasten hoitovastuu, näin ollen maahanmuuttajanaiset osallistuvat vähäisemmin kotoutumiskoulutukseen. (Mäkisalo-Ropponen 2012, 22.) Kotoutumiskoulutuksen ongelmaksi tuntuu nousevan myös yhdenvertaisuusongelma: maksutonta kotoutumiskoulutusta ei ole tarpeeksi tarjolla kaikissa kunnissa, jonotusajat ovat pitkiä ja paikkoja ei ole tarpeeksi, vaikka laissa toisin määritellään.

Myös opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksessä todetaan, että maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen (noin yksi vuosi) ja muiden vaiheiden väliin jää usein viiveitä. Kursseille ohjaututaan usein sen mukaan, mitä koulutuksia on tarjolla, ei maahanmuuttajien oman osaamisen tai koulutustaustan mukaisiin koulutuksiin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 15.) Suomessa monet työtehtävät vaativat erilaisten lupien omistamista tai tutkinnon tunnistamista/tunnustamista, jotta ammattia voi harjoittaa: hygieniapassi, työturvallisuuskortti, Valviran luvat jne. Kaavailtuna uudessa lakiehdotuksessa on uudenlainen pysyvä koulutusmalli, jonka tarkoituksena on vahvistaa etenkin maahanmuuttajanaisten osallisuutta yhteiskunnassa ja mahdollisuuksia siirtyä työelämään

lapsien kasvettua. (Gustafsson & Hämäläinen 2017). Mäkisalo-Ropponen (2012, 27) nostaa esiin, että maahanmuuttajien työllistymisen tueksi tarvitaan suomalaisiin verrattuna pidempiä toimenpidejaksoja sekä yksilöllisiä työllistymispolkuja.

Helsingin Sanomien artikkelissa vuoden pakolaisnaisen Bahar Mozzafarin mukaan ongelma voi olla myös psykologinen: naiset jäävät ilman työtä, koska ajattelevat kuuluvansa kotiin. Mozzafar uskoo, että kotouttamisessa tulisi ottaa huomioon myös sukupuoli. Koko kotoutumisprosessi on monivaiheinen ja henkilön identiteetti muuttuu sen aikana, varsinkin naisille uuden identiteetin löytäminen ja määrittely uudessa kotimaassa saattaa olla haasteellista, siihen tarvitaan tukea. Moni maahanmuuttajanainen saattaa myös hävetä sitä, että haluaa jotakin vain itselleen. (Tammi 2017.) Myös Joronen on tutkimuksessaan (2007, 285) todennut, että maahanmuuttajanaaisia usein tarkastellaan perinteisten sukupuoliroolien kautta: äiteinä ja vaimoina, ei heidän toimintaansa suhteessa työmarkkinoihin.

Maahanmuuttajanaisten osallisuus yhteiskuntaan sekä arjenhallintatiedot ja -taidot vahvistavat koko perheen kotoutumista Suomeen sekä perheen hyvinvointia. Myös ylisukupolvinen integroituminen yhteiskuntaan vahvistuu. Tutkimuksissa on myös havaittu, että äidin koulutus vaikuttaa merkittävästi lasten korkeakoulututkinnon hankkimiseen. (Stat 2009). Myös maahanmuuttajanaisten sijoittuminen työelämään, työura ja ansioiden kehitys vaikuttavat yhä enemmän talouden tilaan maahanmuuttajaväestön kasvaessa (Busk, Jauhainen, Kekäläinen, Nivalainen & Tähtinen 2016, 61). Sijoittumisella työelämään on aina kansantaloudellisia merkityksiä.

2.3 Palvelumuotoilu

Palvelumuotoilu (service design) ja asiakasprofiilien luominen palvelumuotoilun keinoin on sosiaalialalla uutta, mutta muodostumassa yhä suosittumaksi lähestymistavaksi. Asiakkaita halutaan palvella paremmin ja nopeammin, mutta resurssit ovat koko ajan pienemmät. Palvelumuotoilun keinoin pyritään kartoittamaan asiakkaiden erilaiset tarpeet ja muodostamaan kuvaa palveluista, joita he tarvitsevat. Organisaatiot ovat siirtymässä yhä enemmän asiakaslähtöiseen arvoajatteluun, palvelumuotoilun avulla voidaan tehokkaasti ja

helposti testata erilaisia palvelukonsepteja (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 71).

Palvelumuotoilu on jatkuvaa kehitystyötä, eräänlainen ajatustapa: kehitetään, kokeillaan, opitaan, muokataan ja taas opitaan. Ahonen (2017, 45) kuvaa palvelumuotoiluprosessia iteratiiviseksi eli itseään toistavaksi, toistetaan prosessin osia uudelleen, mikäli tulokseen ei olla tyytyväisiä. Osallistaminen on myös tärkeä osa palvelumuotoilun kehittämistyötä (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 72). Palvelumuotoilun avulla on mahdollisuus myös lisätä palveluiden kustannustehokkuutta ja mikä tärkeintä: tarjota asiakkaalle hyvä palvelukokemus.

Hämäläinen, Vilkka & Miettinen (2011, 61) painottavat, että palvelumuotoilun prosessissa olennaista on ymmärtämys asiakkaan tarpeista, toiveista ja unelmista. Asiakkaan tietoiset ja tiedostamattomat tarpeet eli latentit selvitetään ja niistä opitaan (Hämäläinen, Vilkka & Miettinen 2011, 61). Asiakasymmärtämyksen lisääminen eli mitä kohderyhmä oikeastaan odottaa, tarvitsee ja mitkä ovat heidän tavoitteensa, on palvelumuotoilussa tärkein vaihe. Koska palvelut muotoillaan vastaamaan käyttäjien tarpeisiin, on tärkeää alussa ymmärtää asiakkaiden todelliset päämäärät ja tarpeet. (Tuulaniemi 2011, 142.) Kaikki kehittäminen perustuu käyttäjäkeskeisyyteen: käyttäjien, palveluiden ja taustatekijöiden syvälliseen ja empaattiseen ymmärtämiseen (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 72).

”Empaattisen muotoilun tavoitteena on tunnistaa piilevät asiakastarpeet.” (Miettinen 2011, 31). Palvelumuotoilun keinoin voidaan luoda uudenlaisia ratkaisuja, joita asiakkaat eivät välttämättä tiedä tarvitsevansa tai osaa edes kuvitella (Miettinen 2011, 31). Kuvitteelliset profiilit ovat työkalu käyttäjien ymmärtämistä varten (Koivisto 2011, 59).

Muotoiluetnografia on ratkaisuhakuista luonteeltaan: kohtaamalla ihmisiä aidoissa tilanteissa tapahtuu myös vuorovaikutuksellista oppimista muotoilijan ja haastateltavan välillä. Luova oppimisprosessi toimii luovan ideoinnin perustana. (Hämäläinen, Vilkka & Miettinen 2011, 63, 66). Asiakashaastattelussa saatu asiakastieto on luonteeltaan määrällistä (kvantitatiivista) sekä laadullista

(kvalitatiivista). Käytännön kokemuksen perusteella merkittävämmäksi palvelumuotoilun kannalta nousee laadullisella tutkimusmenetelmällä saatu tieto asiakkaiden tarpeista ja toiveista (Tuulaniemi 2011, 142–143.) Sosiaali- ja terveysalalla palvelumuotoilua hyödynnettäessä on työmenetelmissä tärkeää huomioida alan lait ja säädökset. Tärkeintä on saatava hyöty, eivät itse työmenetelmät. (Ahonen 2017, 41.) Palvelumuotoilun menetelmistä sosiaalialalla on ollut käytössä jo pitkään mm. haastattelut, kyselyt ja tavoitekartoitukset (Ahonen 2017, 41).

Visualisointi ja prototyyppien kehittäminen ovat keskeinen osa palvelumuotoilua (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 72). Uudenlaisten palveluiden kehittämiseen voidaan kvalitatiivista tutkimusmenetelmää hyödyntäen muodostaa asiakasprofiileja (persona). Asiakasprofiileissa voidaan tutkimuksissa saatu asiakastieto kiteyttää ja esittää uudella tavalla, syvällinen asiakasymmärtämys lisääntyy ja konkretisoituu. Asiakasprofiili on tutkimuksen kautta esiin nousseen ryhmän eli heimon kuvaus. (Tuulaniemi 2011, 154.) Tämän heimon toimintamallin perustalle voidaan miettiä erilaisia ratkaisuja ja palveluita. Asiakasprofiilointi on kiinteästi sidoksissa erilaisiin arvorakennusmalleihin. (Tuulaniemi 2011, 155.)

Kerätystä tiedosta voidaan yhdistelemällä tehdä uskottavia henkilöihahmoja. Hahmo ei välttämättä kuvaa keskiarvoa, vaan tyypillistä käyttäjää. (Haapanen 2017.) Persoonat ovat asiakasprofiileja, jotka sisältävät asiakkaan kuvitteellisen nimen, persoonallisuuden, käyttäytymistavat, tarpeet ja toiveet. Kaikki luodut persoonat yhdessä muodostavat kuvauksen koko tietyn palvelun tai tuotteen käyttäjäkunnasta tai tarkoituksenmukaisesti rajatusta käyttäjäjoukosta. (Haapanen 2017.) Hyvin rakennetut persoonat toimivat suunnittelutyökaluina, ovat kuin silmälasit, joiden läpi palveluita on helpompaa kohdentaa ja muotoilla tietyille asiakasryhmälle. (Tuulaniemi 2011, 156.) Asiakasprofiilien rakentamisessa on hyvä ottaa huomioon ennakkointia ja mahdollisia tulevaisuuden asiakasprofiileja (future persona) (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 71).

2.3.1 Maahanmuuttajien osaamisen tunnistaminen

”Ohjausta ei voida antaa ilman osaamisen kartoitusta”, todetaan Maahanmuuton vastuukorkeakoulutoiminnan ohjausryhmän tekemässä kartoituksessa.

Yleisessä keskustelussa maahanmuuttajista puhuttaessa esiin nousee heidän osaamisensa hyödyntäminen. Sanotaan, että Suomi tarvitsee työvoimaa, eikä mitään osaamista voida hukata. Mutta mitä tämä osaaminen on ja kuinka sitä voidaan tunnistaa?

Wihelmssonin (2010, 10) mukaan osaaminen on aina sidoksissa henkilöön itseensä ja siksi voidaan puhua osaamispääomasta. Osaaminen käsitteenä on hyvin monimuotoinen ja epämääräinen. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017, 27–28) täsmentää myös, että tutkinto ja osaaminen eivät ole synonyymejä keskenään. Tämä tarkoittaa, että ammatillisessa mielessä henkilön tulee hallita tiedot ja taidot, mutta myös ammatillisia ja asenteellisia piirteitä. Pätevyyden synonyymina käytetään kompetenssin käsitettä, jolla viitataan ammatillisiin valmiuksiin (Wilhelmsson 2010, 14).

Perinteisissä oppimisympäristöissä (formaalinen tapa), esimerkiksi koulussa, syntyy osaamista, josta saadaan todistuksia. Epävirallista oppimista (nonformaalinen tapa) syntyy arkielämässä, vapaa-aikana, työn ohessa, ”elämän koulussa”. (Wilhelmsson 2010, 16–17.) Länsimainen opetuskulttuuri ja työympäristö on maahanmuuttajalle aivan uudenlainen oppimisympäristö.

Maahanmuuttajien osaamisen tarkastelussa voidaan pohtia myös eettistä näkökulmaa. Bracone (2017, 42) näkee myös ristiriidan siinä, miten erilaisuus on hyväksyttävämpää silloin, kun siitä jotenkin hyödytään. Bracone ruotii pro graduissaan kotouttamispolitiikkaa markkinavetoisen yhteiskunnan näkökulmasta. Tietyt intressit ovat aina palveluiden tai tiettyjen toimenpiteiden taustalla. Bracone pohtii, ovatko maahanmuuttajien omat intressit vaakalaudalla, samoin inhimilliset arvot. Maahanmuuttajiin kohdistuvat odotukset ovat kovat, samalla nämä paineet varmasti heijastuvat myös heidän kanssaan työskenteleviin ja näin myös heidän päätöksentekoon. Tarjotaanko maahanmuuttajalle vaihtoehtoja heidän omien intressien mukaan vai ainoastaan tarjolla olevia koulutuksia?

Wilhemsson (2010, 24–25) korostaa myös, että maahanmuuttajan itsensä tulee myös tunnistaa oma osaamisensa ja toimia omien päämäärien saavuttamiseksi. Tapahtuu aktivoitumista ja voimaantumista. Osaamisen tunnistami-

nen on prosessi, mikä ei toteudu hetkessä. Traummat ja suru saattavat vaikeuttaa uuden oppimista tai keskittymistä. Maahanmuuttajan on omattava käsitys siitä, mitä kaikkea osaaminen voi olla ja mitä Suomessa vaaditaan (Pusa 2016). Myös kulttuurierot vaikuttavat siihen, että maahanmuuttaja yrittää tulkita eri tilanteissa, mitä häneltä saatetaan edellyttää. Lukutaidoton maahanmuuttaja saattaa ajatella, että ei osaa Suomessa mitään. (Wihelmsson 2010, 25.)

Maahanmuuton vastuukorkeakoulutoiminnan ohjausryhmän tekemän kartoituksen mukaan maahanmuuttajilla on paljon aiemmin hankittua osaamista ja opintoja, joita ei koulutusjärjestelmässä tai työelämässä tunnisteta tai hyödynnetä riittävällä tavalla (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017). Vaarana on, että henkilö ajautuu koulutustaan vastaamattomiin töihin tai joutuu suorittamaan aiemman tutkinnon kanssa päällekkäisiä opintoja. Tämä luonnollisesti aiheuttaa turhautumista ja heikentää integraatiota. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017.) Lähtömaassa hankittu korkeakoulutus ei myöskään Busk ym. (2016, 18) mukaan muutu maahanmuuttajalle Suomessa tuottavaksi, vain noin joka viides tekee koulutustaan vastaavaa töitä.

Nykyiset aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käytännöt (AHOT) ovat olemassa korkeakouluissa. Niiden piiriin pääseminen edellyttää opiskelijastatusta, jolloin maahanmuuttajan on suoriuduttava suomen- tai ruotsinkielisistä pääsykokeista (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 22). Korkeakoulutaustaisille maahanmuuttajille on suunnitteilla enemmän siltaopintoja, englanninkielisiä opintomahdollisuuksia, työelämäopintoja ja työelämäprojekteja. Tällä pyritään sujuvoittamaan ja nopeuttamaan maahanmuuttajien koulutuspolkuja. Lisäksi tarvitaan korkeakoulutetuille maahanmuuttajille ja pidempään Suomessa asuneille suomea jo osaaville enemmän soveltuvia suomen kielen kursseja.

2.3.2 Tulevaisuuden muistelu

Maahanmuuttajien osaamisen kartoittaminen pelkällä suullisella haastattelulla saattaa olla hankalaa. Paljon haastattelun onnistumisesta riippuu haastateltavan kielitaidosta. Masto-hankkeen Unelmapajoissa hyödynnettiin maahan-

muuttajanaisten osaamisen kartoittamisessa Tulevaisuuden muistelu -menetelmää. Maahanmuuttajanaiset kokosivat itsestään Unelmakartan ns. aarre-kartan, jossa kuvin ja kirjoittaen kertoivat itsestään, perheestään, osaamisestaan, harrastuksistaan ja unelmistaan. Tämän jälkeen haastattelija kysyi kysymyksiä: Kuvitellaan, että on kulunut vuosi ja kaikki on mennyt hyvin. Missä olet nyt? Mitä teit, että saavutit unelmasi? Keneltä olet tarvinnut tukea tai mitä on tapahtunut, että unelma on saavutettu? Mistä olit ”vuosi sitten huolissasi” ja mikä auttoi huolien vähenemiseen?

Menetelmän ideana ei ole leikkiä, että ollaan tulevaisuudessa, vaan nostaa esiin niitä ajatuksia, mitkä ovat jo läsnä nykyhetkessä. Tulevaisuuden muistelu nostaa esiin niin huolet kuin unelmat. Menetelmällä pyritään auttamaan henkilöä monipuolistamaan ajatuksia koskien tulevaisuuttaan, samalla etsien polkuja, jotka veisivät unelmaa kohti. Menetelmän avulla voidaan nostaa esiin konkreettisia asioita, mitä myöhemmin voidaan toteuttaa. (Eriksson, Arnkil & Rautava 2006, 36–38.)

3 KEHITTÄMISTYÖN TAUSTA JA TARKOITUS

Opinnäytetyöni päätavoitteena on muodostaa Masto-hankkeeseen osallistuneista maahanmuuttajanaisista osaamisprofiilit. Osaamisprofiileiden kautta pyrkimyksenä on esitellä maahanmuuttajanaisten osaamista, tuoda taustatietoa näkyvämmäksi ja tuoda esiin syvempää asiakasymmärtämystä. Minun työni tilaajana toimii Kymenlaakson ammattikorkeakoulu Xamk. Tutkimusalueena olivat Hamina, Kotka ja Kouvola.

Tutkimusaineisto koostuu Masto-hankkeessa tehdyistä Unelma- ja Urapajojen haastatteluista. Haastateltuja oli yhteensä 78 henkilöä. Haastatellut tulivat eri yhteistyötahojen (Monikulttuurikeskus Mylly, Saaga, Kymenlaakson aikuisopisto, Sotek, Oravanpesä, Rodnik, Korttelikodit) kutsumina tai oma-aloitteisesti Unelmapajoihin. Haastattelut ajoittuivat 17.5.2016–11.12.2016 väliselle ajalle. Pajoja järjestettiin yhteensä yhdeksän kertaa. Tutkimusaineistonani on kahdeksan pajan aineisto, sillä viimeisistä kymmenestä haastatellusta henkilöstä ei ollut kattavia tietoja. Pajoissa oli niin maahanmuuttajamiehiä kuin - naisia, vaikka projektin pääpaino oli maahanmuuttajanaisissa. Itse olin mukana kolmessa Unelmapajassa ja yhdessä Urapajassa. Hanke oli jo käynnissä siinä

vaiheessa, kun aihetta minulle ehdotettiin, joten kaikkia haastateltuja en henkilökohtaisesti kohdannut.

Unelmapajoissa jokainen maahanmuuttaja teki itsestään Unelmakartan, ns. aarrekartan eli kollaasin omasta elämästään. Jokainen kertoi omasta aarrekartasta oman kielitaidon puitteissa, tulkkia ei käytetty. Haastattelutilanteessa oli aina kirjuri. Haastateltujen tiedot kirjattiin myöhemmin Word-pohjaan, mistä kävi ilmi haastateltujen ikä, koulutustausta, Suomessa oloaika ja tulevaisuuden haaveet. Urapajoissa keskityttiin enemmän henkilökohtaisen cv:n laatimiseen, mutta pajaan osallistuneet haastateltiin Unelmapajojen tapaan.

Haastatteluformaatti oli jo valmis siinä vaiheessa, kun tulin hankkeeseen mukaan. Tehtäväkseni muodostui käsitellä hankkeessa kerätty materiaali ja muodostaa sen pohjalta osaamisprofiilit maahanmuuttajanaisista palvelumuotoilua hyödyntäen.

Tutkimusaineistoksi muodostui 55 maahanmuuttajanaisten haastattelut. Unelma- ja Urapajoissa kerätyn haastattelumateriaalin pohjalta hahmottui maahanmuuttajanaisista selvästi tietyntyyppisiä osaamisryhmiä. Vaikka jokaisella haastatellulla henkilöllä on omat henkilökohtaiset lähtökohdat, tavoitteet ja haaveet, voitiin samankaltaisuuksia havaita, ja näiden samankaltaisuuksien pohjalta mietittiin mahdollisuutta rakentaa maahanmuuttajanaisista osaamisprofiileja.

Profiilien kautta maahanmuuttajanaisten oma osaaminen tulee näkyvämmäksi ja helpommin ymmärrettäväksi. Profiilien kautta maahanmuuttajanaisille voidaan suunnitella erilaisia koulutuspolkuja ja muita työllisyyttä edistäviä palveluita.

Opinnäytetyöni on erityislaatuinen siinä suhteessa, että maahanmuuttajanaisista on tutkimuksia tehty verrattain vähän. Maahanmuuttajanaisista ei ole aiemmin tehty tällaisia profiloiteja Suomessa. Muutamia palvelumuotoilua hyödyntäviä tutkimuksia on tehty sosiaalialalla erilaisissa hankkeissa, maahanmuuttajiin suunnattuna palvelumuotoilua sosiaalialalla on hyödynnetty esimerkiksi Aalto-yliopistossa TEMWISIT-hankkeessa.

3.1 Aineistonkeruumenetelmä

Opinnäytetyöni aineistona ovat maahanmuuttajanaisten tekemät Unelmakartat sekä niiden pohjalta heidän omat kertomuksensa. Unelmapajojen kautta syntyi käsitys siitä, että naisten lähtökohdat ja koulutusohjat olivat hyvin erilaisia, mutta osaamista, motivaatiota työllistymiseen ja koulutukseen sekä kielitaidon parantamiseen oli paljon. Myös selviä yhtäläisyyksiä oli havaittavissa haastattelumateriaalista.

Dialogisessa haastattelussa haastateltavan ja haastattelijan välille syntyy mahdollisuus, kommunikaatio. Haastattelun tulos on määrittämätön, tulos on seurausta molempien rohkeudesta ja halusta, myös siitä, miten haastateltava haluaa tulla kohdatuksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 78–79.) Haastattelu on perusteltu tutkimusmuoto, kun halutaan tietää, miksi ihminen toimii tietyllä tavalla tai mitä hän ajattelee (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72). Tuomen & Sarajärven (2009, 84) mukaan yksityisillä dokumenteilla voidaan olettaa, että haastateltava on parhaimmillaan ilmaisullisesti kirjoittaessaan. Yksityisenä dokumenttina voidaan pitää tässä kehittämistyössä naisten tekemiä Unelmakarttoja.

Maahanmuuttajanaisten kielitaito oli vaihtelevaa. Unelmakarttaan kiinnitetyt kuvat auttoivat haastateltavaa kertomaan itsestään: koti, oma osaaminen, lähellä sydäntä olevat asiat ja tulevaisuuden unelmat. Osa myös kirjoitti Unelmakarttaan ajatuksiaan. Haastattelutilanteissa jokainen nainen kertoi itsestään: omasta koulutus- ja työkokemustaustastaan sekä Suomessa oloajastaan. Monet myös kertoivat omista harrastuksistaan ja kiinnostuksen kohteistaan. Tulkkia ei käytetty, eikä haastatteluja nauhoitettu. Haastattelijalla saattoi kysyä täydentäviä kysymyksiä kertomuksen välissä.

Jokaisen haastatellun piti myös kuvitella, mitä unelmissaan tekisi vuoden päästä ja kuinka tuo haave olisi saavutettavissa. Haastattelutyö oli arvostava, ja unelmien avulla etsittiin ratkaisukeskeisesti henkilön tämänhetkisiä vahvuuksia unelman saavuttamiseksi. Haastattelut etenivät dialogimaisesti, kirjuri kirjasi naisten kertomuksista oleelliset tiedot, jotka myöhemmin lisättiin Word-pohjaan. Unelmapajojen tehtävänä oli herätellä naisia omasta osaamisesta ja unelmista. Osa naisista osasi hyvinkin tarkasti kertoa, mitä toivoisivat vuoden

sisään tapahtuvan, osalle tulevaisuuden suunnittelu rajoittui kuukauden päähän. Kaikkien tapaamieni naisten haaveet olivat hyvin realistisia, hyvinkin konkreettisesti saavutettavissa.

3.2 Aineiston analyysi

Ensimmäisten tapaamiskertojen aikana hahmottelin maahanmuuttajanaisista asiakasprofiileja. Kun tapaamiskertoja kertyi enemmän, huomattiin, että asiakasprofiili sanana ei kuvannut sitä tarkoitusta, mitä maahanmuuttajanaisten kertomuksista haettiin. Tarkoituksena oli syventää asiakasymmärtämystä, näin ollen opinnäytetyöni tehtäväksi muodostuivat maahanmuuttajanaisten osaamisprofiilien luominen.

Profiilit hahmottuivat jo ensimmäisten Unelmapajojen aikana, maahanmuuttajanaisista nousi esiin selvästi erilaisia ryhmiä. Pohdin pitkään, miten profiileja kuvaisin, olisivatko ne diagrammimaisia, persoonakuvauksia? Tein ryhmittelyjä monta kertaa. Jotta sain syvyyttä profiileihin, kävin läpi kaikki Unelmakartat ja haastatteluista koostetun materiaalin. Naisten tiedot ovat salaisia, joten suoria sitaatteja en työssäni voi käyttää.

Hirsjärvi, Remes & Sajavaaran (2009, 224) mukaan tyypillisimmät tavat laadullisen tutkimuksen käsittelyyn tilastollisten tekniikoiden kautta ovat teemoittelu, tyypittely, sisällönerittely, diskurssianalyysi sekä keskusteluanalyysi. Laadullisen aineiston analysoinnissa keskeistä ovat luokittelun syntyjuuret sekä luokittelun perusteet (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 232).

Omassa päiväkirjassani olen kuvannut ensimmäisiä ryhmittelyjä ensimmäisten tapaamisten jälkeen: ”realistit (koulutetut), irronneet realistit (eläkkeelle siirtyvät, kuntoutujat, haluttomuus), mahdolliset yrittäjät (oma halu ja osaaminen) sekä toiveikkaat (ei koulutusta, ”halu työhön”). Päiväkirjassani olen pohtinut: ”koulutus vanhentunut tai sitä ei ole lainkaan, yhteensovittamisongelmat Suomen järjestelmän kanssa, ei todistuksia, elämänhallinnan saavuttaminen”.

Lähestymistapoja materiaalin työstämiseen olisi ollut monia. Lopulta päädyin aloittamaan puhtaalta pöydältä ja katsoa jokaista haastateltua omana yksilönään, ja sen pohjalta aloin miettimään yhteneväisyyksiä, mitä saattaisin koostetusta materiaalista löytää.

Kokonaisuudessaan tarkasteltuna naisista ylemmän korkeakoulutaustan tai yliopistotutkinnon omaavia oli 23 henkilöä, keskiasteen tai ammattikoulun tai työkokemuksen omaavia 22 henkilöä ja peruskoulupohjan tai ei lainkaan koulutus pohjaa omaavia oli 10 henkilöä (ainakin kolme oli nyt täysin kouluja käymättömiä, osa oli oppinut lukemaan ja kirjoittamaan Suomeen tultuaan).

Koulutus pohjaa tärkeämmäksi tutkimuskohteeksi nousivat naisten tulevaisuuden haaveet, mitä he haaveilivat tekevänsä. Kuten Hämäläinen, Vilkka ja Miettinen (2011, 61) painottavat asiakasymmärtämyksen ja käyttäjätiedon hankintaa eli tarpeiden, toiveiden ja unelmien kartoittamista, näistä lähtökohdista aloitin materiaalin käsittelyn. Haaveethan pitkälle määrittelevät sitä, millaisia tarpeita naisille syntyy, jotta haave olisi saavutettavissa. Tästä näkökulmasta aloin muodostaa profiileja.

Hämäläinen, Vilkka ja Miettisen (2011, 64) mukaan etnografinen tutkimus voi olla kuvailevaa, selostavaa jopa käyttäjälähtöisesti tulkitsevaa. Yksityiskohdista muodostuu kokonaisuus. Tieto tulee eritellä ja ryhmitellä siten, että havainnoista muodostuu kokonaisuus, joka auttaa selittämään käyttäjän motiivaatiota. Muotoiluetnografisessa prosessissa kyse ei ole vain aineiston keräämisestä, vaan merkitysten ymmärtämisestä ja esiin nostamisesta (Hämäläinen, Vilkka & Miettinen 2011, 68). Merkitysten ymmärtäminen ja hallinta perinteisin muotoilun keinoin on vaikeaa (Hämäläinen, Vilkka & Miettinen 2011, 68). Materiaalin käsittelyssä olen hyödyntänyt Espoon sivistystoimen työkalupakkia palvelumuotoiluun. Siinäkin täsmennetään kenttätiedon purkua siten, että tärkeimmät löydökset kiteytetään muutamiksi lauseiksi, mistä yhteenvedoa aloitetaan tekemään (ns. kartoitusvaihe). Tämän jälkeen aloitetaan kohdennus eli teemoitus, näin saatu tieto voidaan luokitella ja jäsenellä. Teemoitus auttaa rajaamisessa ja mahdollisesti uuden ideoinnissa. (Hämäläinen, Vilkka & Miettinen 2011, 21–22).

Haastattelumateriaali oli kirjoitettu Word-taulukkoon. Taulukoinnissa jokaisella naisella on ns. tunnistenumero, mitä hyödynsin jaottelussa. Numerointi näyttää erikoiselta, sillä taulukosta poistin miehet, mutta en enää numeroinut naisia enää uudelleen, mikäli naiset halutaan vielä tunnistaa hankkeen puolesta.

Ohessa esimerkki Word-taulukoinnista (naisten tiedot kuvitteellisia) ks. taulukko 1. Taulukointiin ”yksinkertaistettiin” naisten ryhmähaastatteluissa kertomat tiedot.

nro	henkilö	ikä	ollut suomessa	osaaminen	haaveet tulevast	Maston apu
	nainen		2 v	kodinhoitoa	perheen yhdistäminen	kielikummi?
	nainen			kondiittori	oma kahvila	yrittötoimintaan apua
	nainen		5 v.	Ylempi yliopistotutkinto / ped. koul. taiteet	opiskelee	opetushallituksen tutkinnon tunnistaminen; yrittötoimintamentorointi
	nainen		2 v.	ei ole käynyt koulua, sairaus	oppia suomea	osaajatorit
	nainen		3 v.	ylempi korkeakoulu	valmis opiskelemaan lähihoitajaksi, jotta pääsee töihin	cv
	nainen		4 v.	lääkäri	Valviran selvitys käynnissä, unelmana työ	cv

Taulukko 1. Word-taulukointimalli aineistonkeruusta

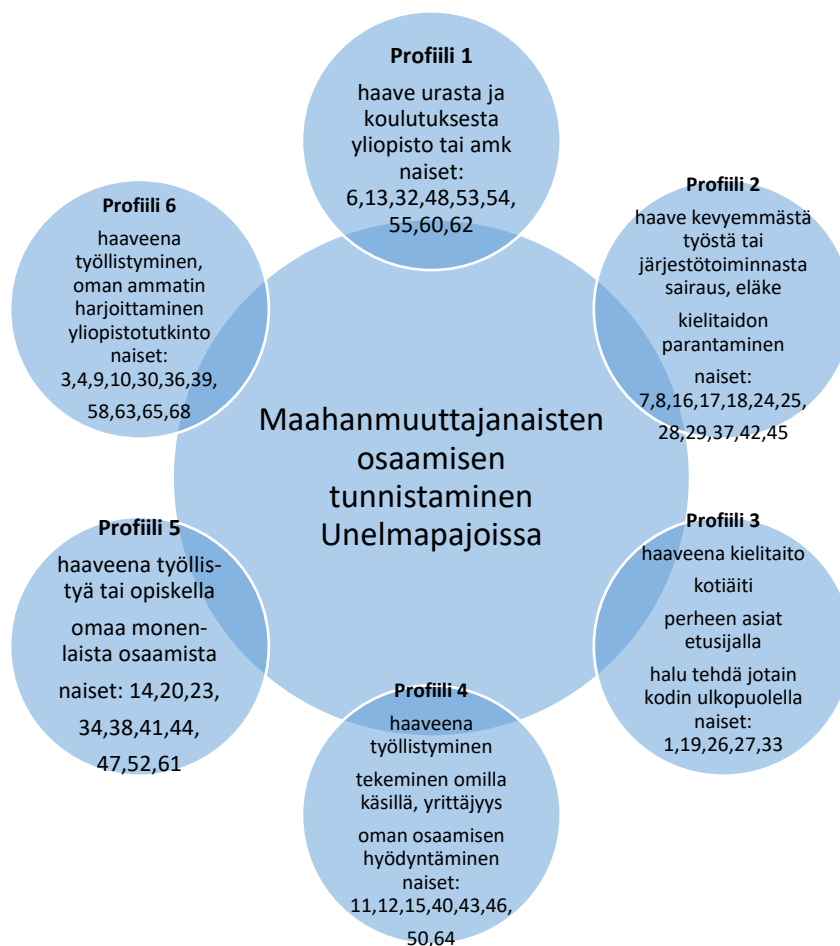
En oikein löytänyt sopivaa kaavaa tai tapaa suuren materiaalin työstämiseen. Sivistystoimen työkalupakissa palvelumuotoiluun ehdotettiin post-it-lappujen käyttöä. Tein aluksi ryhmittelyä Wordissa, eli jaoin naiset samankaltaisiin ryhmiin, jolloin yhteneväisyyksiä alkoi näkyä. Jotta sain syvyyttä, lisäsin huomioita. Jaottelin post-it-lapuille teemoittain naisten haaveita, harrastuksia, koulustaustaa. Lisäsin naisten tietoihin lisähavaintoja heidän Unelmakartoistaan.

Lisäksi palasin omiin Unelmapajojen muistiinpanoihini eli päiväkirjaani. Haaveiden pohjalta aloitin naisten teemoittelun eri ryhmiin, ns. heimoihin. Tiivistin tarvittavia tietoa ja karsin pois epäolennaisuuksia. Yhdistäviä tekijöitä alkoi hahmottua. Esimerkkejä teemoittelusta on ohessa ks. kuva 2.

"Opiskelija amk: yrittäjyys", "Päästä yliopistoon", "Unelmana restonomiopinnot", "Lastentarhanopettajaksi"	"Eläke", "Jotain voisi tehdä toisella alalla (sairaus taustalla)", "Kevyttä työtä", "Oppia suomea"
"Oppia lukemaan ja kirjoittamaan", "Perheen yhdistäminen", "Haluan toimia kodin ulkopuolella"	"Ompelija: Työhön", "Opiskella kampaajaksi", "Ompelija käsityöt kiinnostavat" "Haaveena työ"
"Työllistyminen" "Opiskella suomea", "Monenlaista osaamista, koulutusta", "Haluaa työhön", "Monia haaveita"	"Ylempi yliopistotutkinto", "Päästä harjoittamaan omaa ammattiaan", "Toimia omassa työssään", "Koulutuksen laillistaminen"

Kuva 2. Esimerkki aineiston teemoittelusta

Teemoittelin omiksi ryhmikseen: työllistymisestä haaveilevat, opiskelijat ja opintoja suunnittelevat, äidit ja lapsista haaveilevat, urasuuntautuneet, ammattiharjoittajat (kampaajat, kokit, kosmetologit, käsityöläiset, taiteilijat), eläkeläiset, järjestöissä toimijat. Tätä teemoittelua kokosin moneen kertaan, palaten aina naisten haaveisiin eli päämääriin.

Kuva 3. Maahanmuuttajanaisten osaamisen tunnistaminen ja sen kautta profiileihin jaottelu Aineistosta muodostui lopulta kuusi erilaista profiilia. Kuvassa 3 näkyvät profiilien muodostus teemoittelun jälkeen. Palvelumuotoilun sääntöjen mukaan profiilin arvo on merkityksellisempi, mitä suurempi joukko tuottaa kyseistä käyttäytymismallia. Kuten on huomattavissa, mikään profiili ei koostu vain muutamasta henkilöstä, vaan samoja teemoja oli löydettävissä monen henkilön käyttäytymismalleista ja motiiveista. Samanlaisia haasteita ja ongelmia oli myös havaittavissa myös profiilien sisällä, mitä käsittelem tarkemmin seuraavassa luvussa.

4 MAAHANMUUTTAJANAISTEN OSAAMISPROFIILIT

Maahanmuuttajanaistista muotoutui lopulta kuusi erilaista osaamisprofiilia (sulussa oleva luku määrä otannasta):

- profiili 1 etenijä (9)
- profiili 2 itsensä kehittäjä (12)
- profiili 3 perhekeskeinen (5)
- profiili 4 kädentaitaja (10)
- profiili 5 kokeilija (8)
- profiili 6 kouluttautuja (11).

Nimesin jokaisen profiilin siten, että se kuvaisi henkilön tämänhetkistä tilaa, mutta myös sitä päämäärää, mitä unelmoinnin kautta yritettiin herätellä. Jokainen profiili on myös hyvin positiivissävytteinen.

Mietin pitkään osaamisprofiilien nimiä. Itsensä kehittäjä olisi voinut olla eläkeläinen/kuntoutuja, kädentaitaja nimellä yrittäjä ja kokeilija nimellä työelämään suuntautunut. Päädyin kuitenkin tämän tyyppiseen nimeämiseen, jotta en liiaksi lokeroisi naisten osaamista tai tavoiteltua päämäärää. Esimerkiksi monilla lähes eläkeiässä olevilla naisilla oli kiinnostusta mm. järjestötoimintaan, uuden oppimiseen tai muiden auttamiseen.

Otanta kuvaa maahanmuuttajanaisia Kymenlaakson alueella. Naisten Suomessa oloajat vaihtelivat 1–24 vuoteen. Iältään naiset olivat 26–64-vuotiaita. Kansallisuuksia oli 14, mm. thai, myanmarilainen, somalialainen, ukrainalainen, kolumbialainen, kiinalainen, turkkilainen, irakilainen, afgaani, guinealainen. Tyypillisenä piirteenä Kymenlaakson alueelle voidaan pitää sitä, että enemmistö otannan naisista oli venäläisiä, 27 henkilöä.

Yhteistä suurimmalle osalle naisista tuntui olevan myös, että kun he olivat saapuneet Suomeen, he olivat saaneet kotoutumispalveluja, mutta ehkä ajankohta ei ollut heille juuri silloin ajankohtainen (mm. pienet lapset, muut perheeseen liittyvät asiat tai kriisi). Kaikille naisille oli yhteistä se, että halusivat tehdä jotakin: opiskella, oppia suomea, tehdä töitä, olla mukana järjestötoiminnassa jne. Lähes kaikki tuntuivat asettuneen Suomeen siten, että eivät ainakaan tässä hetkessä puhuneet paluusta kotimaahansa. Osa naisista oli ollut jo pidempään Suomessa, mutta he olivat saapuneet Suomeen aikana, jolloin kohdennettuja palveluita ei ollut tarjolla, kuten nyt. Enää he eivät kuuluneet näiden palveluiden piiriin, aika oli ikään kuin ajanut ohi. Karrikoituna naiset, jotka olivat olleet Suomessa vähemmän aikaa, näkivät uran ja koulutuksen tärkeämpänä kuin Suomessa pidempään olleet. Monien pitkään Suomessa olleiden koulutus oli ehkä vanhentunut, tai se ei sellaisenaan sovi Suomen työmarkkinoille.

Kaikki maahanmuuttajanaiset kokivat tarvitsevansa tukea suomen kielen osaamiseensa. Varsinkin kouluttautuneet, opiskelemaan havittelevat sekä

asiakaspalvelutyöhön suuntautuneet naiset kokivat kielitaidon haasteekseen. Monia kiinnosti myös englannin kielen oppiminen ja atk-taitojen parantaminen.

Hyödynsin profiilien suunnittelussa Espoon sivistystoimen Palvelumuotoilun työkalupakkia (Palvelumuotoilun työkalupakki 2015, 31). Jokaiseen profiiliin suunnittelin myös kuvauksen maahanmuuttajanaisesta. Piirsin jokaisesta naisesta kuvitteellisen kuvan ja nimesin naisen. Halusin profiileissa tuoda esiin maahanmuuttajanaisten erilaisia taustoja ja kulttuureita, joista olivat lähtöisin.

Etenijä

Etenijöitä otannasta oli yhdeksän henkilöä. Etenijät ovat iältään 26–45-vuotiaita. Etenijöihin kuuluivat naiset, jotka haaveilivat urasta Suomessa. Osalla oli jo omasta kotimaastaan koulutus, he opiskelivat jo tai olivat miettineet opiskelujen aloittamista.

Etenijöillä oli selvä visio tulevaisuudesta. Heidän arvomaailmaansa kuuluivat opiskelujen ja työelämän lisäksi perhe, liikunta ja matkustaminen. Haaveet liittyivät pääasiallisesti työhön ja opintoihin, muutama mietti myös oman yrityksen perustamista. Tarpeet liittyivät oikean opiskelupaikan löytämiseen, kouluun sisäänpääsyyn, harjoittelupaikan löytämiseen tai edellisten opintojen hyväksi lukemiseen.

ETENIJÄ	XIA
<p>YLEISET TIEDOT korkeakoulutustausta, haaveena opiskelu ja työllistyminen, yrittäjäpolku kiinnostaa</p>	<p>27 -vuotta, Naimisissa, ei lapsia Suomessa 4 vuotta Alempi korkeakoulutus</p>
<p>26—45-vuotiaita arvostavat työtä ja perhe- elämää</p>	<p>MOTIVAATIO JA TARPEET</p>
<p>MASTON APU</p>	<p>Opiskellut yliopistossa kotimaassaan. Selvittänyt ammattikorkeakouluopinto-mahdollisuuksia. Tradenomiopinnot kiinnostavat. Haaveilee opintojen jälkeen työllistymisestä. Harrastukset: kuntosali ja matkustaminen.</p>
<p>Osaajatori, suomen kielen kummi, cv:n tekemiseen apua, yrittäjäpolku</p>	

Kuva 4. Etenijän profiili

Itsensä kehittäjä

Itsensä kehittäjiä otannasta oli 12 henkilöä. Itsensä kehittäjät ovat iältään 38–64-vuotiaita. Itsensä kehittäjien ryhmän koulutustausta oli moninainen: korkeasti koulutettuja, muutama ei ollut käynyt koulua lainkaan. Ikä tai terveys olivat haasteena kokoaikatyöhön.

Itsensä kehittäjien haaveena oli tehdä jotain kevyttä työtä, toimia järjestöissä tai vapaaehtoistyössä, muutama odotti eläkepäiviä. Järjestöissä toimijat halusivat tehdä jonkinlaista muita hyödyttävää auttamistyötä. Arvomaailmaan kuuluu perheen hyvinvointi sekä hyvä elämä omalla asuinpaikkakunnalla. Mielenkiinnon kohteina olivat omat harrastukset, kielten ja atk-taitojen parantaminen.

Itsensä kehittäjissä ei ollut halukkuutta yrittäjyyteen. Tarpeet liittyivät mielekkään toiminnan tai palkkatuetun/järjestöpaikan löytymiseen.

<h2 style="text-align: center;">ITSENSÄ KEHITTÄJÄ</h2> <hr/> <p style="text-align: center;">YLEISET TIEDOT</p> <p>keskiasteen koulutus tai korkeakoulutus, haluaa opiskella, tehdä töitä jaksamisen rajoissa tai muuta aktiiviteettia elämään</p> <p style="text-align: center;">38—64-vuotiaita, ikä tai terveys haasteena työllistymiseen</p> <hr/> <p style="text-align: center;">MASTON APU</p> <p>Osaajatori, suomen kielen kummi, cv:n tekemiseen apua, yrittäjyyspolku</p> <hr/>	<h2 style="text-align: center;">VALENTINA</h2> <hr/> <p style="text-align: center;">60-vuotta, Naimisissa, 2 aikuista lasta Suomessa 16 vuotta Yliopistotutkinto</p> <p style="text-align: center;">MOTIVAATIO JA TARPEET</p> <p>Kotimaassaan suorittanut insinööritutkinnon. Huono selkä vaikeuttanut työllistymistä. Haluaisi tehdä kevyttä työtä osa-aikaisesti. Haaveena suomen ja englannin kielitaidon parantaminen. Harrastukset: koti, lukeminen ja teatteri.</p> <div style="text-align: center;"> </div>
---	--

Kuva 5. Itsensä kehittäjän profiili

Perhekeskeinen

Perhekeskeisiä otannasta oli viisi henkilöä. Perhekeskeiset ovat iältään 32–55-vuotiaita. Yhdistävä tekijänä olivat pienet lapset kotona tai kodin arjen merkitys tällä hetkellä elämässä. Kielitaidon puute ja kodin velvollisuudet korostuivat tässä ryhmässä. Oman osaamisen kuvaus keskittyi kotitöihin, lastenhoitoon ja ompelutaitoihin.

Koulutustausta oli selvästi alempi tai puuttui kokonaan tämän ryhmän naisilta. Haaveina oli perheenyhdistäminen, oppia lukemaan ja kirjoittamaan tai halu johonkin toimintaan osallistumisesta kodin ulkopuolella. Suomen kielen oppiminen korostui haaveissa. Tässä ryhmässä ei ollut lainkaan venäläistaustaisia. Tarpeet liittyivät suomen kielen kehittämiseen sekä kodin ulkopuolisten verkostojen luomiseen.

<h2>PERHEKES- KEINEN</h2>	<h2>ZAHRA</h2>
<p>YLEISET TIEDOT</p> <p>ei lainkaan koulutus pohjaa tai peruskoulu, motivaatio kielen oppimiseen</p> <p>32—55-vuotiaita, pienet lapset kotona, perhe etusijalla</p>	<p>52 -vuotta, Naimisissa, 4 lasta</p> <p>Suomessa 10 vuotta</p> <p>Ei ole käynyt koulua</p> <p>MOTIVAATIO JA TARPEET</p> <p>Kotiäiti. Taitava ompelemaan ja kotitöissä.</p> <p>Haluaisi oppia kirjoittamaan ja lukemaan. Kodin velvollisuudet etusijalla. Suomen kielen opiskelu kiinnostaa.</p> <p>Haaveena hyvä elämä omille lapsille.</p> <p>Harrastukset: koti ja ruoanlaitto.</p>
<p>MASTON APU</p> <p>Osaajatori, järjestötoiminta, suomen kielen kummi</p>	

Kuva 6. Perhekeskeisen profiili

Kädentaitaja

Kädentaitajia oli kahdeksan henkilöä. Kädentaitajat ovat iältään 41–52-vuotiaita. Yhdistävänä tekijänä oli oma osaaminen, halu tehdä käsillä töitä sekä työllistyminen. Tässä ryhmässä oli eniten myös kiinnostusta oman yrityksen perustamiseen, kaikki eivät kuitenkaan yrittäjyyttä kokeneet omakseen. Koulustausta oli keskiasteen koulutus tai korkeampi koulutus.

Arvomaailmassa kädentaitajilla korostui oman perheen hyvinvointi, halukkuus työelämään ja osallisuuteen yhteiskunnassa. Mielenkiinnonkohteina olivat harrastukset (useilla puutarhanhoito, liikunta, ruoka ja käsityöt), matkustaminen, ulkoista ja sisäistä hyvinvointia lisäävät asiat sekä itsensä kehittäminen. Haa-veissa oli opiskelupaikka tai työelämään pääsy. Tässä ryhmässä oli selvästi eniten yrityksen perustamishalukkuutta. Tarpeet liittyivät kielitaidon parantamiseen, työharjoittelupaikan tai työpaikan löytämiseen, apua yrityksen perustamiseen (neuvonta) sekä apuja verkostoitumiseen.

<h1>KÄDEN- TAITAJA</h1>	<h2>SADIRA</h2>
<p>YLEISET TIEDOT peruskoulu tai ammattillinen keskiasteen koulutus, motivaatio työllistyä, toteuttaa omia taitojaan</p> <p>41—52-vuotiaita, työllistyminen, kiinnostus yrittämiseen</p>	<p>47 -vuotta, Naimisissa, 3 lasta Suomessa 9 vuotta Peruskoulu</p> <p>MOTIVAATIO JA TARPEET</p> <p>Kotimaassaan työskennellyt kokkina. Kiinnostuksen kohteina ovat työskentely asiakaspalvelussa, esim. kahvilassa. Kokee tarvitsevansa tukea kielitaitoon ja ammattikoulutukseen hakemiseen. Kiinnostunut myös oman yrityksen perustamisesta.</p> <p>Haaveena työ ja hyvä elämä. Harrastukset: lukeminen ja ompelu.</p>
<p>MASTON APU</p> <p>Osaajatori, suomen kielen kummi, yrittäjyyspolku, verkostoituminen, tietoa työelämäntaidoista ja työllistymismahdollisuuksi sta</p>	

Kuva 7. Kädentaitajan profiili

Kokeilija

Kokeilijoita oli kymmenen henkilöä. Kokeilijat ovat iältään 32–54-vuotiaita. Koulutustaustaltaan tässä ryhmässä oli naisia yliopistotaustaisista keskiasteen suorittaneisiin. Yhdistävänä tekijänä oli hyvin laaja osaaminen, kokeilunhalu sekä työkokemusta monelta eri alalta. Kaikki haaveilivat työelämään pääsystä.

Kokeilijoiden arvomaailmaan kuuluivat perhe, työ ja kielitaito. Haaveena oli monilla työskentely asiakaspalvelussa tai ihmisläheisessä työssä. Kokeilijoilla ei ollut niin selvää suunnitelmaa kuin etenijöillä, kuinka saavuttaa haaveidensa työ. Monet olivat miettineet opintoja saadakseen jalansijaa työelämään, mutta

eivät tienneet, mitä opiskella tai mihin hakeutua. Opiskelupaikan tulisi olla lähi-alueella. Kokeilijoista osa koki yrittäjyydenkin mahdollisena vaihtoehtona itselleen. Tarpeet liittyivät kielitaidon parantamiseen, oikean työpaikan tai harjoittelupaikan löytymiseen, apua cv:n tekoon sekä mahdollisten lupien hankkimiseen.

KOKEILIJA	TAMARA
<p>YLEISET TIEDOT</p> <p>keskiasteen koulutus, työkokemusta monilta eri aloilta, työllistyminen tähtäimessä</p> <p>32—54-vuotiaita, monia kiinnostuksen kohteita</p>	<p>55 -vuotta, Eronnut, 1 lapsi</p> <p>Suomessa 12 vuotta</p> <p>Keskiasteen koulutus</p>
<p>MASTON APU</p> <p>Osaajatori, suomen kielen kummi, koulutukseen hakeminen, yrittäjyyspolku, verkostoituminen</p>	<p>MOTIVAATIO JA TARPEET</p> <p>Työskennellyt kotimaassaan myyjänä tavaratalossa.</p> <p>Kokee tarvitsevansa tukea kielitaitoon sekä atk-taitoihin, sekä työharjoittelupaikan etsintään.</p> <p>Haaveena työskentely asiakaspalvelussa ja matkustaminen.</p> <p>Harrastukset: kukkien hoito, lenkkeily ja matkustaminen.</p>
	

Kuva 8. Kokeilijan profiili

Kouluttautuja

Kouluttautujia oli 11 henkilöä (20 % koko otannasta). Kouluttautujat ovat 31–47-vuotiaita. Kaikilla oli yliopistotutkinto. Kaikille yhdistävänä tekijänä oli halu päästä harjoittamaan omaa ammattia Suomessa. Osalla Suomen lainsäädäntö oli ammatinharjoittamisen esteenä, osalla oli selvityksessä oman tutkinnon laillistaminen tai rinnastaminen Suomessa.

Arvomaailmassa korostuivat perhe, koulutus ja työ. Haasteena kouluttautujat kokivat suomen kielen ja selvitystyön hitauden (Valvira). Myös lisäopintoihin liittyvissä asioissa he kokivat tarvitsevansa henkilökohtaista ohjausta. Mielenkiinnon kohteina olivat liikunta sekä itsensä kehittäminen. Tarpeet liittyivät yksilökohtaiseen uraohjaukseen, ammatillisen osaamisen tunnistamiseen/tunnustamiseen, ammattisanaston kehittämiseen sekä verkostoitumiseen.

<h2>KOULUT- TAUTUJA</h2>	<h2>PREETI</h2>
<p>YLEISET TIEDOT korkeasti koulutettu, koulutus ei suoraan vastaa Suomen vaatimustasoa, lisäopinnot tai apu oman koulutuksen laillistamiseen</p> <p>31—47-vuotiaita, oman koulutuksen harjoittaminen Suomessa</p>	<p>41-vuotta, Naimisissa, 2 lasta Suomessa 6 vuotta Lääkäri</p> <p>MOTIVAATIO JA TARPEET</p> <p>Toiminut lastenlääkärinä kotimaassaan. Kokee tarvitsevansa tukea tutkinnon laillistamiseen ja mahdollisiin lisäopintoihin. Tukea myös kielitaitoon.</p> <p>Haaveena on oman ammatin harjoittaminen ja omakotitalo isolla pihalla.</p> <p>Harrastukset: jooga, soittaminen ja matkustelu.</p>
<p>MASTON APU</p> <p>Tutkinnon tunnistaminen, suomen kielen kummi, lisätietoja koulutus- mahdollisuuksista, verkostoituminen, yrittäjyyspolku</p>	

Kuva 9. Kouluttautujan profiili

4.1 Kokemuksia profiileista

Profiilien luomisen jälkeen halusin vielä palautetta maahanmuuttajanaisilta ja testata, olivatko profiilit toimivia, kuvaavatko ne tiettyntyyppisiä käyttäytymismalleja ja maahanmuuttajanaisia Kymenlaaksossa. Profiilikortteja esittelin Masto-hankkeen osajajatoreilla Kouvolassa 31.10.2017 ja Kotkassa 10.11.2017.

Ensimmäisessä osaajatorissa haastattelin yhdeksää naista. Osaajatorin maahanmuuttajanaiset olivat suomen kielen 2. tai 3. kurssilaisia. Naiset olivat eri kuin aiemmin haastatteleman, naiset valikoituivat satunnaisesti haastateltaviksi, kävin kysymässä halukkuutta vastata muutama kysymykseen. Naiset olivat olleet Suomessa 10 kk–3 v. lähtään he olivat 24–46 v.

Toisessa osaajatorissa haastattelin myös yhdeksää naista. Nämä naiset tulivat suomen kielen kurssilta tai järjestöjen kautta, maassaoloajat vaihtelivat 10 kk–27 v. lähtään naiset olivat 25–58 v. Naisten koulutustaso vaihteli: peruskoulu, ammattikoulu tai yliopisto. Naisten suomen kielen taito oli haastavaa, osaa haastattelin osaksi englanniksi. Tulkkia ei käytetty. Eri kansallisuuksia oli yhteensä yhdestätoista eri maasta.

Esittelin naisille luomani profiilikortit ja opinnäytetyöni taustaa. Olin suunnitellut työstäväni kortteja yhdessä maahanmuuttajanaisten kanssa, mutta palautteen saaminen korttien muokkaamiseksi oli haastavaa kielimuurin takia. Lisäksi aika oli rajallinen, kummallakin kerralla noin 1,5 h. Varsinkin ensimmäisessä osaajatorissa naisten kielitaito rajoittui hyvin pitkälti perustietojen kertomiseen itsestään. Näin ollen päädyin haastattelemaan naisia heidän taustoistaan, koulutustaustasta, työkokemuksesta ja tulevaisuuden haaveista. Lisäksi kyseilin, mitä hän itse koki tarvitsevansa, jotta haaveet toteutuisivat. Esittelin sitä profiilia, mikä kuvasi tämän henkilön osaamista, ja niitä tukitoimia, mitä hän kaipasi. Osa naisista oli profiileista hämmentyneitä, osa tuntui ymmärtävän, mitä korteilla haettiin. Monet ottivat valokuvan kortista ja sanoivat katsovansa sitä tarkemmin kotona.

Ongelmat sekä haaveet tuntuivat olevan samoja kuin aiemmin haastatelluilla: oman tutkinnon rinnastaminen, verkostojen puute, Suomen koulutusjärjestelmä vieras (osa hakee ammattikouluun, vaikka yliopisto- tai ammattikorkeakoulutasoinen koulutus pohja taustalla), yrittäjäyys haaveena (mutta ei tietoa, mistä aloittaa), suomen kieli haasteena työkielenä tai asiakaspalvelussa. Haaveet olivat samat kuin aiemmin haastatelluilla: opiskelut, työ tai yrittäjäyys. Monilla keskeisenä tavoitteena tällä hetkellä oli suomen kielen opiskelu kurssilla, mitä juuri suorittivat.

Naisten osaamistaustaan ja tulevaisuuden haaveisiin heijastettuna oli nähtävissä selvästi eri profiileja (suluissa määrä): kouluttautuja (3), kädentaitaja (4), perhekeskeinen (1), etenijä (3), kokeilija (5) ja itsensä kehittäjä (2). Keskimääräisesti naiset olivat iältään nuoria ja terveitä/työkykyisiä, myös itsensä kehittäjät kokivat jonkinlaisen auttamistyön tekemisen tärkeäksi itselleen.

Varsinkin korkeammin koulutetut (kouluttautuja ja etenijät) olivat kiinnostuneita tutkimuksestani ja sanoivat, että toivoisivat enemmän kohdennettuja palveluita, tietoa opinnoista ja apua verkostojen luomiseen, jotta heidän osaamisensa tulisi hyödynnetyksi. Kädentaitajille ja kokeilijoille tärkeiksi muodostuivat suomen kielen osaaminen palvelualalla ja työelämässä. Lisäksi kädentaitajat kaipasivat lisää tietoa yrittäjyydestä ja apua verkostoitumiseen. Useat haastatelluista kokivat tarvitsevansa henkilökohtaisesti kohdennettua tietoa eri koulutuksiin hakemisesta tai oman tutkinnon rinnastamisesta/lisäopinnoista.

Kokemuksena profiilien testaus oli kuitenkin hyvä. Olisin kaivannut enemmän naisten mielipiteitä ja muokkausehdotuksia, mutta ehkä en osannut asiaa tarpeeksi selvästi esittää. Esittelin profiilista niitä kohtia, jotka osuivat naisen itsestään kertomiin kohtiin. Profiilithan ovat fiktiivisiä, mutta edustavat kuitenkin tiettyjä toimintamalleja heimosta. Yritin naisille myös painottaa, että kuva ja kuvaus kortissa oli kuvitteellinen, mutta että tiettyjä piirteitä oli tunnistettavissa naisen omasta kuvauksesta ja kortista. Kukaan ei tuntunut loukkaantuvan kategorioinnista tiettyyn profiiliin. Osaamistorien haastatteluissa oli ilo huomata, että profiilit olivat toimivia: näitä profiilien kuvitteellisia naisia on todella olemassa ja ehkä profiileja voidaan mahdollisesti jatkossa hyödyntää.

4.2 Profiilien muodostamisen analyysiä

Kehittämistyössä korostuvat Ojasalon, Moilasen & Ritalahden (2014, 15–16) mukaan autenttisuus, kumppanuus, kokemuksellisuus, tutkimuksellisuus ja luovuus. Autenttisuudella tässä työssä voidaan pitää sitä lähtökohtaa, että maahanmuuttajanaisia ei ole tästä näkökulmasta aiemmin tutkittu, maahanmuuttajanaisten työllistyminen koetaan haasteeksi, mutta ratkaisuja on etsitty vähän. Maahanmuuttajanaisten ryhmää on pidetty pitkälti ns. hukattuna jouk-

kona: kotiäiteinä tai muuten hankalasti työllistyvänä joukkona. Palvelumuotoilun keinoin työssäni etsittiin asiakasymmärtämystä, mistä lähtökohdista palvelupolkuja voitaisiin suunnitella maahanmuuttajanasille.

Palvelumuotoilun keinoja on verrattain vähän käytetty sosiaalialalla. Palvelumuotoilun ymmärtäminen ja soveltaminen tuotti aluksi itselleni haasteita, mutta profiileista tuli selkeät ja kohderyhmää kuvaavat. Oman työni otanta kuvastaa joukkoa maahanmuuttajanasista Kymenlaakson alueella.

Kumppanuus korostui maahanmuuttajanasien kohtaamisessa ja yhteistyössä hankkeen eri osapuolien kanssa. Kokemuksellisuus toteutui erilaisissa tapaamisissa hankkeen aikana ja vastuun ottamisesta omassa oppimisessäni. Kehittämistyö oli kokonaisuudessaan prosessi, jonka aikana kokemuksellisuutta tapahtui, kun ongelmiin löytyi ratkaisuja. Tutkimuksellisesta näkökulmasta etsin tietoa maahanmuuttajuudesta ja palvelumuotoilusta monenlaisista näkökulmista, jota sovelsin työssäni.

”Luovuus on kehittämistyön voimavara” (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 16). Havaittiin, että maahanmuuttajanasien koulutustaustoja ei ollut tutkittu aiemmin tämän tyyppisestä näkökulmasta. Aluksi mietimme tilaajan ja opinäyteohjaajani kanssa asiakasprofiilien muodostamista, mutta osaamisprofiilit kuvaavat tutkimusjoukkoa paremmin. Työni kuvaa kehittämistyön prosessia hyvin: on havaittu puute, tarve muutokselle, mutta ei aluksi ollut varmuutta, mitä tämä uudistus voisi tuottaa. Luovuutta edustavat myös osaamisprofiilit, se millaisia niistä muodostui ja mitä informaatiota ne tuottavat.

Vaikka en ottanut lähestymistavaksi naisten koulutustaustaa, ryhmittivät maahanmuuttajanasit, korkeasti koulutetut eli kouluttautujat, omaksi ryhmäkseen, kotiäidit eli perhekeskeiset omakseen. Muissa osaamisryhmissä hajontaa oli enemmän. Halusin myös erottaa kädentaitajat ja kokeilijat. Yhdessä nämä profiilit olisivat voineet edustaa työnhakijaa, mutta halusin tuoda esiin erot: kädentaitajat olivat selvästi jonkin ammatinharjoittajia tai oman yrityksen perustamista haaveilevia (kokkeja, kosmetologeja, kampaajia), kun taas kokeilijat enemmän moniosaajia, joita kiinnosti työ asiakaspalvelussa tai muu työalaisena. Heidän unelmansa haarautuivat moniin suuntiin, kun taas kädentaitajien suunta oli konkreettisempi.

Haastattelumallissa olisi ollut parantamisen varaa. Unelmapajoissa, joissa itse kirjasin naisten tarinoita ylös, oli aluksi hankalaa poimia naisten puheesta olennaiset asiat, mutta tässäkin harjaannuin. Perhetaustoja ja muita perustietoja olisi voinut kirjata laajemmin. Olisi ollut mielenkiintoista myös tutkia paremmin, millaisia koulutuksia pidempään Suomessa olleet naiset olivat suorittaneet. En myöskään tavannut kaikkia haastateltuja, minkä vuoksi olen tulkinut materiaalia siten, kuin se on litteroitu.

Kielimuuri ja väärinymmärrykset on otettava huomioon, koska tulkkia ei käytetty. Ryhmähaastatteluissa Unelmapajoissa osa naisista tukeutui toistensa tulkkausempuun, tietysti tässäkin saattoi tapahtua väärinymmärryksiä. Haastattelutilanteissa yritettiin olla liikaa johdattelemasta haastateltavaa, mutta välillä johdattelua varmasti tapahtui. Isommissa ryhmissä oli havaittavissa, että naiset kertoivat itsestään lähes samalla tavalla kuin edelliset haastateltavat. Jokaisella oli tietenkin mahdollisuus kertoa itsestään juuri niin kuin halusi.

Laura Huttunen (2002, 347) puhuu maahanmuuttajien oman elämäkertansa kertomisesta aktiivisena tekona. Oma minuus tulee hänen mukaansa esiin vasta kerrottuna, mihin minuus kiinnittyy, missä minuus on kotonaan ja mihin kertoja haluaa minuutensa kiinnittää kertomuksellaan. Ehkä myös osalle Unelmapajojen maahanmuuttajanaisisista tämä oli ensimmäinen kerta, kun heidän tarinaansa kuunneltiin ja heidän osaamistaan haluttiin hyödyntää: heidät nähtiin yksilöinä.

On kuitenkin huomattava, että maahanmuuttajanaiset saivat hyvin vapaasti, itse valikoiden kertoa itsestään. Se ei kuitenkaan poissulje sitä, etteikö yksilöllinen tarina voisi hyödyttää muita. Tällä tarkoitan sitä, että toisten tarinoita kuuntelemalla voi oppia myös sanoittamaan omaa elämäänsä tai nähdä omia haaveita uudesta perspektiivistä. Voimaantua ryhmän avulla.

Mikä on tämän kehitystyön luotettavuus? Hirsjärvi, Remes & Sajavaaran (2009, 231) mukaan tutkimuksissa pyritään välttämään virheitä, mutta niitä syntyy ja tutkimusten luotettavuus reliiäabelius vaihtelee. Toinen tuloksiin viitattava käsite on validius eli pätevyys. Varsinkin laadullisessa tutkimuksessa on

usein hankalaa selittää, kuinka tutkimus on tehty ja näihin tuloksiin päädytty (232).

Työni tilaaja, Masto-hanke, halusi minun analysoivan materiaalin asiakasymmärtämisen näkökulmasta ja sen pohjalta muodostaa profiilit maahanmuuttajanaisisista. Tässä onnistuttiin. Palvelumuotoilu toimi hyvin osaamisprofiilien rakentamisessa. Palvelumuotoilusta suomenkielistä kirjallisuutta oli rajallisesti saatavilla, silti peruseriaatteet olivat samat eri lähteissä, joista teoriaa opiskelin. Aiemmin minulle vieras palvelumuotoilu muodostuikin prosessin edetessä jotenkin luonteva tavaksi lähestyä aihetta, sillä koen asiakaspalvelun ja -ymmärryksen itseäni lähellä oleviksi asioiksi. Varsinkin profiilien muodostuksessa oli mahdollisuus hyödyntää omaa luovuutta ja niitä ajatuksia, mitä otannasta oli noussut esiin.

Haastattelukierrokset Osaamistoreilla eivät aivan tuottaneet sellaista tulosta kuin olisin toivonut. Aihe tuntui olevan liian abstrakti suurimmalle osalle haastatelluista. En ehkä osannut myöskään esittää kyselyni tarkoitusta tarpeeksi selvästi, jälleen kielimuuri oli välissä. Ehkä myös osaa naisista jännitti koko haastatteluhetki. Haastattelut eivät kuitenkaan menneet hukkaan, sillä ne antoivat suuntaa sille, että muodostettuja osaamisprofiileja on löydettävissä maahanmuuttajanaisisista ja näin niitä voidaan hyödyntää muissakin yhteyksissä.

Varmasti oma taustani vaikutti myös aineiston analysointiin. Olen työskennellyt asiakaspalvelussa 20 vuotta. Olen itse opiskellut ja työskennellyt ulkomailla, neljässätoista maassa, lähes seitsemän vuotta. Olen korkeakoulun käynyt (restonomi) ja myös uudelleen koulututtuja. Olen elänyt samankaltaisissa tilanteissa kuin tapaamani maahanmuuttajanaiset, koulutettuna naisena: joskus koulutukseni oli ihailun kohde, toisinaan sillä ei ollut mitään merkitystä. Oma kokemukseni herätti mielenkiinnon tutkia juuri tätä aihetta, mutta toisaalta oma objektiivisuuteni aiheeseen on varmasti ollut erilainen.

Maahanmuuttajanaisten osaamisprofiileja voidaan hyödyntää eri tavoin. Masto-hankkeen tehtävänä oli maahanmuuttajanaisten osallisuuden ja työllisyyden edistäminen. Erilaisia koulutuspolkuja tai kohdennettua yrittäjyysneu-

vontaa on hankala suunnitella tai toteuttaa, mikäli ei tiedetä, millaisille henkilöille kyseisiä palveluita tuotetaan. Mikäli palveluihin halutaan tehokkuutta ja vaikuttavuutta, on myös tiedettävä, mitä asiakaskunta oikeasti tarvitsee, millaisista asiakkaista käyttäjäjoukko koostuu. Asiakasprofilointi on yhä isommassa roolissa, kun palvelut siirtyvät digitaalisiksi. Osaamisprofiileja voidaan hyödyntää mm. TE-palveluissa (esim. palveluohjauksessa, palvelusuunnitelman rakentamisessa, TE-asiakaspalvelusuunnittelussa), hanke- ja järjestötoiminnassa (esimerkiksi erilaisten kurssien suunnittelussa), koulutuspolkusuunnitelmissa eri oppilaitoksissa.

Sote-uudistuksen myötä varsinkin palveluiden suunnittelussa korostuvat kustannustehokkuus, valtakunnallisuus sekä digitaalisuus. Sote-uudistuksessa puhutaan myös asiakaslähtöisten palvelukokonaisuuksien sekä palveluketjujen määrittämisestä. Tämähän juuri tarkoittaa omien asiakkaiden tarpeiden kartoitusta ja niihin oikeilla, kohdennetuilla palveluilla vastaamista. Myös uudenlaisen digi-palvelualustan Työmarkkinatorin palveluihin profiileja voisi hyödyntää. Työmarkkinatorin keskiössä ovat asiakkaiden työelämään ja osaamiseen liittyvät tarpeet. Työmarkkinatorissa on mahdollista yhden verkkopalvelun kautta saada tietoa koulutuksesta, työpaikoista jne.

4.3 Johtopäätökset

Mietin paljon maahanmuuttajanaisten kohtaloita työstäessäni profiileja. Jään yhä pohtimaan, mikä on ihanne maahanmuuttajanaiselle Suomessa 2018. Naisten unelmakartoissa vilahtelivat perhe, omakotitalo, matkustelu, harrastukset, hyvä elämä, terveys, koulutus, työpaikka, uskonto, oma kulttuuri, kielitaito jne. Ehkä tiivistäen: hyvä koulutus, työpaikka, suomalaisia sekä ulkomalaisia ystäviä, kielen hallinta, aktiivinen osallistuminen erilaisiin tapahtumiin ja järjestötoimintaan, osaten silti säilyttää oman kulttuuriperimänsä. Tämä katsontakanta tulee enemmän suomalaisesta yhteiskunnasta katsottuna. Kuinka maahanmuuttajanaiset itse näkevät asiat, sitä profiileissa olen yrittänyt tuoda esiin.

Kärkkäinen (2017, 234) kirjoittaa väitöskirjassaan, että aikuisten maahanmuuttajien muualla hankitun koulutuksen täydennyskoulutusta tai uuden ammatin hankkimista pidetään keinona edistää heidän kotoutumista Suomessa. Tässä

koulutuksessa on kuitenkin paljon puutteita sekä ymmärtämättömyyttä. Kulttuuriin ja kieleen liittyvät tekijät nousevat oppimisen, opettamisen ja sitä kautta kotoutumisen haasteiksi. (Kärkkäinen 2017, 234.) Tämän väitöskirjan mukaan suomen kielen taitoa korostetaan liikaa puhuttaessa kotoutumisesta, luullaan paljon, tiedetään vähän. Maahanmuuttajien opettamiseen ja oppimiseen liittyy paljon erityispiirteitä. Kärkkäisen mukaan olisi tehokkaampaa keskittyä yhtäläisyyksien löytämiseen kuin erottaviin tekijöihin (225–226). Eroavaisuudet ovat loppumaton suo, on vaikeampaa löytää yhtäläisyyksiä maahanmuuttajaopiskelijoiden joukosta, eroavaisuudet on helpompi löytää.

Tätä ajatusta pohdin myös profiilien äärellä. Vertailtavanani oli 55:n erilaisen maahanmuuttajanaisen haastatteluaineisto. Yhtäläisyyksiä naisten haaveissa oli kuitenkin todella paljon, ja ne olivat hyvin konkreettisia. Mielenkiintoista oli havaita, että korkeasti koulutettuja naisia oli otannasta yli puolet, 23 kappaletta, keskiasteen tai sitä hieman ylemmän 22 kappaletta. Jo näin pienessä otannassa koulutettuja naisia oli yli 80 %. Tällainen osaamispotentiaali on liian arvokasta hukattavaksi, mutta se tuntuu hukkuvan pitkiin odotusaikoihin kielikoulutuksessa sekä työllistämistoimissa. Tarvetta räätälöidyille palveluille on siis olemassa.

Maahanmuuttajanaisista mielikuvana on usein kotiäiti. Perhekeskeisiä oli otannassa lopulta hyvin vähän. Perhekeskeisten ryhmä on sikäli mielenkiintoinen, että lasten kasvettua perhekeskeinen saattaisi olla potentiaalinen kokeilija, etenijä tai kädentaitaja. Esimerkiksi eräs haastattelemani nainen Osaajatorilla kuului selvästi perhekeskeisen profiiliin, mutta haaveili omasta ravintolasta, kun kielitaito parempi ja lapset vanhempia. Ehkä tällaistenkin haaveiden ylläpitäminen olisi tärkeää integroitumisen kannalta. Haastatelluissa maahanmuuttajanaisissa oli monia, jotka haaveilivat omasta yrityksestä, en usko, että näin on monen kantasuomalaisen naisen kohdalla.

Mikäli sosiaalialalla halutaan lisätä maahanmuuttajanaisiin kohdistuvien palveluiden tehokkuutta, olisi syytä todella pysähtyä kuuntelemaan, mitä he oikeasti tarvitsevat ja mihin ovat motivoituneita sitoutumaan. Itse en myöskään usko, että kielitaito on ainoa avain työelämään tai suomalaiseen yhteiskuntaan. On paljon töitä, missä pärjää vähäiselläkin suomen kielen taidolla, työelämässä suomen kielen taito karttuu ja sen oppii ainoastaan sitä käyttämällä. Olen

myös itse työskennellyt useissa maissa halliten ainoastaan alkeet kielestä. Asenteella, omalla ja ympäristön, on suurin merkitys. Henkilön oman polun tukeminen ja ratkaisukeskeisesti erilaisten haasteiden ratkominen polun varrella olisi tärkeää.

Kärkkäinen nosti kulttuurierot kotoutumisen esteeksi. Bracone (2017, 42) pohdii pro gradussaan suomalaisen kulttuurin merkitystä vuoropuhelun lisääjänä kotoutujien ja kantaväestön kesken. Onnistunut kotoutuja osallistuu aktiivisesti kulttuuriseen toimintaan, ja hänen hyvinvointinsa lisääntyy. Kulttuuri-, urheilu- ja järjestötoiminta, ja tätä kautta yhteyksien löytäminen suomalaisiin, on kolmannen sektorin vastuulla, kokonaan työllistymisen ja koulutuksen ulkopuolella. Kotouttamistyöstä tapahtuu paljon kolmannen sektorin kautta. Mietin profiileissa itsensä kehittäjien joukkoa ja mahdollisia aktivointikeinoja. Usein nämä eläkeikää lähentelevät tai kuntoutujat koetaan hyvin hankalaksi työllistymisen sekä muiden tukitoimien suhteen. Braconen (2017, 46) mukaan kotouttamistyö tuntuukin jakautuneen tässä kohtaa kahtia: työikäiset ja -kykyiset hoitaa työelämän hallinto, kun taas kuntien ja järjestöjen huolehdittavaksi jäävät työvoiman ulkopuolella olevat.

Maahanmuuttajanaisten osaamisen tunnistamiseen tarvitaan uudenlaisia keinoja. Ulkomailla hankittujen tutkintojen tunnustaminen Suomessa on hankalaa ja aikaa vievää. Lisäksi tarvitaan lisää työssäoppimista sekä ammattikielen kursseja. Maahanmuuttajanaiset tarvitsevat kohdennettuja työnhakusuunnitelmia ja apuja itsensä markkinointiin.

Sosiaalityön tehtävänä on pitää huolta heikompiosaisista. Lähes jokainen maahanmuuttaja on jollain tavalla heikommassa asemassa kuin kantaväestöön kuuluva. Palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa on otettava huomioon eettiset, ihmisarvon tunnustavat ja kestävän kehityksen periaatteet. Työssäni olen pyrkinyt katsomaan tulevaisuuteen. Palveluita tai tukitoimia pitkään kotona olleille maahanmuuttajanaيسille ei ole, mutta niitä on suunniteltava. Opinnäytetyöni antaa kuvaa siitä, miten erilaisia maahanmuuttajanaisia on olemassa, ja niistä tarpeista, mitä heillä on oman osaamisen kehittämiseksi.

5 POHDINTA

Sosiaalialalla eettiset periaatteet ovat työn lähtökohtana. Niihin perustuvat sosiaalialan ammattilaisen ammattietiikka: ihmisarvo ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Viime aikoina monesta näkökulmasta on sosiaalialan kehityksen keskiössä ollut eettisesti kestävä kehitys. Suomi on koulutusyhteiskunta. Kotoutumista ja yhteiskuntaan integroitumista mitataan usein koulutuksen, kielitaidon ja työllistymisen perusteella. Suomalaisessa yhteiskunnassa naisen normaalius perustuu kokoaikatyön ja perhe-elämän yhdistämiseen. Yleisenä oletuksena on, että maahanmuuttajanaisten on hankalaa työllistyä, he ovat pitkään olleet ns. hukattu (kotiäitien) joukko. Kotouttamistoimet koskevat usein työttömiä työnhakijoita, ei kotiäitejä.

Masto-hankkeen tehtävänä on ollut tehdä maahanmuuttajanaisten osaamista näkyvämmäksi ja lisätä heidän osallisuuden tunnettaan yhteiskuntaan. Hankkeessa haastatelluissa ja tapaamissani maahanmuuttajanaisisissa on upea osaamisen potentiaali, mikä saattaa valua hukkaan, mikäli oikeita keinoja heidän ohjaamiseksi opintoihin, työelämään tai yrittäjyyteen ei hyödynnetä oikein.

Maahanmuuttaja-asiat ja palvelumuotoilu olivat minulle työtä aloittaessani aivan uusia asioita. Aiheen vastaanottaminen oli minulle hyppy tuntemattomaan ja pois omalta mukavuusalueeltani. Palvelumuotoilu on sosiaalialalla hyvin uusi työskentelytapa. Kirjallisuutta aiheesta oli vähän, ja tämän tyyppistä tutkimusta ei ole aiemmin tehty, joten jouduin soveltamaan erilaisia lähteitä työssäni ja yhdistelemään erilaisia lähestymistapoja materiaalin työstämiseen.

Työssäni päädyin teemoittelun avulla kartoittamaan yhtäläisyyksiä naisten osaamisen ja haaveiden kautta. Osaamisprofiilien muodostaminen oli haastavaa, ja usko niiden toimivuuteen oli monta kertaa koetuksella. Aluksi aihe tuntui todella vieraalta ja vaikealta, mutta lopulta työn tekeminen oli hyvin antoisaa ja opettavaa. Otannasta (55 maahanmuuttajanaista) osaamisprofiileiksi muodostui kuusi erilaista profiilia (suluissa määrä otannasta): etenijä (9), itsensä kehittäjä (12), perhekeskeinen (5), 4 kädentaitaja (10), 5 kokeilija (8) ja 6 kouluttautuja (11). Masto-hankkeen näkökulmasta oli tärkeää tuoda esille

kerätystä materiaalista asiakasymmärtämystä ja luoda osaamisprofiilit maahanmuuttajanaisista, tämä toteutui. Opinnäytetyö ei valmistunut aikataulussa henkilökohtaisista haasteista johtuen. Työn tuloksia voidaan kuitenkin hyödyntää muissa yhteyksissä.

Otannasta koulutettuja naisia oli yli 80 %: a. Kotiäitien joukko tässä otannassa oli marginaalisen pieni. Työni kuvastaa maahanmuuttajanaisten osaamista Kymenlaakson alueella. Otanta edustaa vain pientä osaa maahanmuuttajanaisista, koko maan mittakaavassa tulos olisi ollut varmasti erilainen.

Työn valmistuttua selvästi heikoimmaksi asiaksi työssä muodostui asiakastiedon kerääminen. Asiakastietoa oli paljon ja sitä olisi alusta lähtien pitänyt kerätä systemaattisemmin ja tarkemmin. Nyt haasteeksi muodostui suuren tietomäärän hallinta ja pelkistäminen profiileja palvelemaan muotoon. Omaa luovuttani sain toteuttaa profiilien luomisessa ja niiden ulkoasun tekemisessä. Omaksi haasteeksi muodostui aikataulussa pysyminen, missä epäonnistuin. Toisaalta aikataulusta lipsuminen mahdollisti osallistumisen ”profiiliraakileiden” kanssa Osaamistoreille, jolloin usko profiilien toimivuuteen vahvistui.

Omaa oppimista tapahtui usealla tasolla. Työssä yhdistyivät niin teoria kuin toiminnallinen osuus haastavalla, mutta mielenkiintoisella tavalla. Uskon, että palvelumuotoilusta muodostuu minulle hyvä työkalu. Kehittämistyön aikana oma asiakasymmärtämykseni maahanmuuttajanaisiin kasvoi ja sain kuulla heidän ajatuksiaan Suomessa elämisestä sekä heidän kokemuksiaan palvelujärjestelmästä. Ymmärrykseni osallisuuteen syveni. Sain paljon hyvää ammatillista osaamistani tukevaa tietoa hankkeen edetessä ja opinnäytetyötä tehdessäni. Myös moniammatillinen kuva maahanmuuttajien palveluista selkiytyi saadessani tutustua hankkeen eri yhteistyö tahoihin.

Itse koen, että maahanmuuttajanaiset kaipaavat myös paljon tukea oman osaamisensa tunnistamiseen ja sen markkinointiin. Verkostojen puute nousi esiin usein maahanmuuttajanaisten haastatteluissa. Korkeasti koulutetuille haasteeksi nousivat oman tutkinnon laillistaminen, kun taas keskiasteen koulutetuille haasteena oli löytää sopiva väylä omien unelmien toteuttamiseksi. Oman osaamisen oikeanlainen markkinointi ja usko omaan osaamiseen olisi-

kin ensisijaisen tärkeää varsinkin opiskeluihin sekä työelämään pyrkiville maahanmuuttajajaisille. Koulutus ja työkokemus tuovat aina mukanaan itsevarmuutta sekä riippumattomuutta, sosiaalisia suhteita, kielitaidon vahvistumista sekä syvempää integroitumista yhteiskuntaan.

Osallisuutta ei vuoda tuottaa ulkoapäin, se on yksilön itsensä tunnettava. Suomalaisessa yhteiskunnassa yksilöltä vaaditaan aktiivisuutta ja vastuullisuutta. Maahanmuuttajajaisia on Suomessa tutkittu maahanmuuttajina, vaimoina ja äiteinä, ei niinkään heidän osaamisensa kautta, saatiikka tuotu heidän ääntä kuuluviin heidän unelmistaan. Voidaan ajatella, että kaikenlaisen osallisuuden tunteen tukeminen on eettisesti kestävästä kehitystä. Profiilien kautta ymmärtämys maahanmuuttajajaisien osaamisesta selkiytyy. Yhteneväisyyksiä maahanmuuttajajaisien tarpeissa on paljon, näitä asioita osaamisprofiilit kuvaavat. Profiilien kautta voitaisiin jatkossa luoda kehittäjäasiakasmalleja ja tätä kautta muodostaa uudenlaisia palveluita kohdennettuna maahanmuuttajajaisiin.

Työn edetessä myös muutoksia tapahtui maahanmuuttajajaisien koulutusjärjestelmässä. Tämän vuoden alusta vastuukorkeakoulumalli otettiin käyttöön ja sen kautta korkeakoulutetut maahanmuuttajat saavat täydennyskoulutusta. Myös kotona lapsiaan hoitavien maahanmuuttajajaitien mahdollisuuksia oppia luku- ja kirjoitustaitoa parannettiin uudenlaisen koulutusmallin avulla, tätä ennen koulutusta heille on järjestetty pääasiallisesti hankerahoituksella. Koulutuksen kautta maahanmuuttajajaiselle laaditaan kotoutumissuunnitelma koskemaan koko perheen tarpeita, tämä luo suunnitelmallisuutta sekä selventää reittiä työmarkkinoille.

LÄHTEET

Ahonen, T. 2017. Palvelumuotoilu Sotessa, palvelumuotoilun käsikirja sosiaali- ja terveysalan palvelujen kehittämiseen. Nummela: Painokiila Oy.

Arnkil, E., Arnkil, T. & Rautava, M. 2006. Ennakointidialogeja huolten vyöhykkeillä. Stakes. Työpapereita 29/2016. Sosiaali- ja terveysalan tutkimuskeskus. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77346/T29-2006-VERKKO.pdf?sequence=1> [viitattu 15.2.2018.]

Busk, H., Jauhiainen, S., Kekäläinen, A., Nivalainen, S. & Tähtinen, T. 2016. Maahanmuuttajat työmarkkinoilla – tutkimus eri vuosina Suomeen muuttaneiden työurista. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 06/2016. Helsinki: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Bracone, N. 2017. Hyvän kotoutumisen perusteet Retorinen diskurssianalyysi Valtion kotouttamisohjelmasta vuosille 2016–2019. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100908/GRADU-1491829812.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 24.3.2018.]

Gustaffsson, J. & Hämäläinen, S. 2017. Hyvä arki edistää kotoutumista. Maahanmuutto vaikuttaa Suomen monimuotoisuuden, elinvoiman ja sosiaalisen eheyden kehittymiseen. Helsingin Sanomat 18.10.2017. Saatavissa: <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005412655.html> [viitattu 1.2.2018.]

Forsander, A. 2006. Kotoutuminen sukupuolittuneille työmarkkinoille? Maahanmuuttajien työmarkkina-asema yli vuosikymmenen Suomeen muuton jälkeen. Teoksessa: Tiilikainen, M. & Martikainen, M. Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Vammalan kirjapaino Oy. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007.

Haapanen, S. 2017. Persoonat / Käyttäjäprofiilit / Asiakasprofiilit. Power Pointesitys. Saatu hankkeen tiimoilta.

Hallituksen esitys laiksi kotoutumisen edistämisestä. 2017. Saatavissa: http://tem.fi/documents/1410877/2132292/HE_kotolaki_lausunolle_08052017.pdf/c8e210dd-6652-404c-be3b-afe6785f8551 [viitattu 21.1.2018.]

Helminen, M-L. 2017. Yliaktuaari. Sähköposti 18.9.2017. Tilastokeskus.

Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy. Tammi.

Joronen, T. 2006. Työmarkkinoiden monenlaiset maahanmuuttajanaiset: Haaste suomalaiselle sukupuolijärjestelmälle. Teoksessa: Tiilikainen, M. & Martikainen, M. Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Vammalan kirjapaino Oy. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 234. Toim. Makkonen, T. Suomen yliopistopaino Oy: Juvenes Print.

Kärkkäinen, K. 2017. Learning, Teaching and Integration of Adult Migrants in Finland. University of Jyväskylä. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 594. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/55745/978-951-39-7212-7_v%C3%A4it%C3%B6s10112017.pdf?sequence=1 [viitattu 24.3.2018.]

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta (746/2011)

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010)

Larja, L. & Sutela, H. 2015. Ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyysaste lähes samalla tasolla kuin suomalaistaustaisilla – naisilla enemmän vaikeuksia työllistyä. Tilastokeskus. WWW-dokumentti. Päivitetty 17.12.2015. Saatavissa: http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/art_2015-12-17_001.html [viitattu 15.1.2018.]

Larja, L. & Sutela, H. 2015. Yli puolet Suomen ulkomaalaistaustaisista muuttanut maahan perhesyistä. Tilastokeskus. WWW-dokumentti. Päivitetty 30.11.2015. Saatavissa: http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/art_2015-10-15_001.html [viitattu 16.1.2018.]

Masto-hanke. 2015. Masto-hankkeen työpapereita.

Mäkisalo-Ropponen, M. 2012. Tavoitteena kotoutuminen - Valtion kotouttamishojelman 2012-2015 painopistealueita. Teoksessa: Hiltunen, M. Maahanmuuttajan matka suomalaiseen yhteiskuntaan. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/53415/B42.pdf?sequence=1> [viitattu 10.1.2018.]

Nieminen T. & Larja, L. 2015. Suomen tai ruotsin kielitaito vähintään keskitasoa kolmella neljästä ulkomaalaistaustaisesta. Tilastokeskus. WWW-dokumentti. Päivitetty 2.11.2015. Saatavissa: http://tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/art_2015-11-02_003.html#läheskaikkipakolaistaustaisetosallistuneet-kielikursseille—työperäisistämuuttajistavainallepuolet [viitattu 19.1.2018.]

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2016. Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi – kipupisteet ja toimenpide-esitykset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:1. Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/64983/MaahanmuuttajienKoulutuspolut.pdf> [viitattu 24.2.2018.]

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017. Maahanmuuttajien osaaminen tunnistettava nykyistä paremmin. Tiedote 25.8.2017. Saatavissa: http://minedu.fi/artikkelii/-/asset_publisher/maahanmuuttajien-osaaminen-tunnistettava-nykyista-paremmin [viitattu 25.2.2018.]

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017. Maahanmuuton vastuukorkeakoulutoiminta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:38. Saatavissa:

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80706/OKM_38_2017.pdf [viitattu 25.2.2018.]

Pusa, M-L. 2016. Ossi. Osaaminen esiin!. Maahanmuuttajien osaaminen käytöön -näkökulmia validointiin. Power Point. Saatavissa: <http://www.lamk.fi/projektit/ossi/materiaalit/Documents/Pusa%20Osaamisen%20tunnistaminen.pdf> [viitattu 21.2.2018.]

Rasilainen, L. 2016. Kotoutuminen kuntoon! Ehdotuksia kotoutumista tukevan koulutuksen parantamiseksi. Vihreä sivistysliitto ry, Helsinki. Saatavissa: https://www.visili.fi/sites/visili.fi/files/files/publication/866-Kotoutumisen%20kuntoon%21%20Ehdotuksia%20kotoutumista%20tukevan%20koulutuksen%20parantamiseksi/kotoutuminenkuntoon_web.pdf [viitattu 15.1.2018.]

Ronkainen S., Pehkonen L., Lindblom-Yläne S. & Paavilainen E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. 1. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Socom. 2016. Masto – maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden edistäminen -hanke. Socom Oy. Saatavissa: <http://www.socom.fi/masto/> [viitattu 4.9.2017.]

Säävälä M, 2011. Perheet muuttoliikkeessä. Perustietoa maahan muuttaneiden kohtaamiseen. Väestötutkimuslaitoksen Katsauksia E41/2011. Helsinki. Hakapaino Oy.

Stat. 2016. Maahanmuuttajat väestössä. Tilastokeskus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html> [viitattu 15.9.2017.]

Stat. 2009. Koulutus periytyy edelleen. Tilastokeskus. WWW-artikkeli. http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_002.html?s=0#3 [viitattu 1.9.2017.]

Thl. 2017. Maahanmuuttajien osallisuus ja kotoutuminen. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Päivitetty 17.10.2017. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-osallisuus-ja-kotoutuminen> [viitattu 19.10.2017.]

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. 5. uudistettu laitos. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuulaniemi, J. 2011. Palvelumuotoilu. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Työkalupakki palvelumuotoiluun. 2015. Espoo. Aalto yliopisto. Saatavissa: http://designresearch.aalto.fi/groups/encore/wp-content/uploads/2013/11/Sivistystoimen_tyokalupakki_palvelumuotoiluun2.pdf [viitattu 24.2.2018.]

Ulkomaalaislaki (301/2004)

Valtion kotouttamisohjelmassa 2016-2019. Saatavissa: <https://tem.fi/documents/1410877/3506436/Valtion+kotouttamisohjelma+vuosille+2016-2019.pdf> [viitattu 20.2.2018.]

Wilhelmsson, N. 2010. Osaamisen määrittely. Teoksessa: Seppälä, T. & Wilhelmsson, N. Maahanmuuttajan osaamisen tunnistaminen. Maahanmuuttaja-taustaisen opintoihin hakeutuvan osaamisen tunnistaminen toisen asteen koulutuksessa. Palmenian julkaisut. Saatavissa: <https://blogs.helsinki.fi/koulutuksesta-tyoelamaan/files/2010/11/Maahanmuuttajan-osaamisen-tunnistaminen-Palmenian-julkaisu-2010.pdf> [viitattu 15.2.2018.]

Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)

KUVA- TAI TAULUKKOLUETTELO

Kuva 1. Masto-hankkeen eri toimintamuodot. Masto-hanke 2015. Työn tilaajalta saatu materiaali.

Kuva 2. Esimerkki aineiston teemoittelusta

Kuva 3. Maahanmuuttajanaisten osaamisen tunnistaminen ja sen kautta profiileihin jaottelu

Kuva 4. Etenijän profiili

Kuva 5. Itsensä kehittäjän profiili

Kuva 6. Perhekeskeisen profiili

Kuva 7. Kädentaitajan profiili

Kuva 8. Kokeilijan profiili

Kuva 9. Kouluttautujan profiili

Taulukko 1. Word-taulukointimalli aineistonkeruusta